

אין שמתנו שלימה, היאך בעולם הזה אדם נולד לו בנים והוא מיצר עליהם
 לוטרי אם הן בנים של קיימא, או אינם של קיימא, והלכך הוא מיצר, אבל
 לעתיד לבא הקב"ה מבלע את המות, שנא' בלע המות לנצח וגו' (ישעיה כ"ה ח')
 אותה שמחה תהיה שלימה, שנא' אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה (תהלים קכ"ו ב'):
 ד"א והיית אך שמח, אדם שמח בעולם הזה, בא מועד לוקח לו בשר ומבשל
 בתוך ביתו לשמחו בשביל המועד, לא עשה אלא בא לאכול ומתחיל נותן
 לכל אחד ואחד מבניו, אחד אומר חלקו של אחי גדול משלי, ונמצא מיצר אפי'
 בתוך שמחתו, אבל לעתיד לבא הקדירות מבשלות ואדם רואה ונפשו שמח עליהם,
 הה"ד ה' תשפות שלום לנו (ישעיה כ"ו י"ב), הרי הקדירות מבשלות, א"ר פנחס
 הכהן בן חמא (סג) אין תשפות אלא לשון בישול, שנאמר שפות דסיר שפות
 וגם יצק בו מים (יחזקאל כ"ד ג'), באותה שעה אדם שמח שמחה שלימה, שנא'
 ה' תשפות שלום לנו:

חסלת פסקא אחריטא דסוכות.

הערות ותקונים.

קס"א. (סג) אין תשפות אלא לשון ציטור כו', ומה צמחה לשפות עליהם את הקדרה
 (צמח פ"ד מ"ה), ע"ש צמחט שהיא מלשון המקרא שפות הסיר, וכן מה וספותות שתי
 קדירות (סוטה י"א ז'), וכן ישפתו לו קדרה בכל יום. (חולין פ"ד ע"א), חלת כוונתם
 שלם שלמות הן. (תלמוד המצוות שלם שלם), קדרה, דכתיב ה' תשפות שלום. ועוד
 גם הרואה קדירה צמחט יצחק ויאמר ה' תשפות שלום (צרכות כ"ו ע"ג):

פסקא ל.

ביום השמיני עצרת.

(א) ביום השמיני עצרת (במדבר כ"ט ל"ה), (ב) יספת לנוי ה' (ישעיה כ"ו
 ט"ז)

הערות ותקונים.

(א) ציום השמיני עצרת, היא הקריאה למפטיר בשמיני עצרת, (ב) יספת לנוי, כן
 מתחיל גם כ"י כרמולי, והתחלת המאמר מוצא צילקוט ישעיה רמז רנ"ז גס הפסיקתא,
 ונצטרנאל ישעיה כ"ז, והשני הראשון מהפסקא הזאת נדפסת ציט המדרש חלק ד' נד
 קל"ז, אשר הוציא לאור, ידידי הרב החוקר הגדול. מהר"א יעליניעק, אלל כ"י אקספארד,
 מתחלת הפסקא הזאת צוטפת אחרת, הלכה, אדם מישראל מהו שיהא לו מותר לאכול
 צסוכתו ציום השמיני כו' ואחרי כלות הנוסחא ההיא נמצאת גם שם, כל הפסקא עד
 תומה, כאשר היא לפנינו פה. ומתחלת שם ד"א ציום השמיני יספת לנוי כו' וצורר
 אללי שהנעתיק מ"י אקספארד מאל צ' נוסחאות מפסקא ציום השמיני עצרת, והנעתיק
 שניהם יחד, ואולי מאל הנוסחא הראשונה צילמדנו הנאצר, או צפסיקתא רנתי, ולפנינו
 חסר צרצתי פסקא דשמיני עצרת. והמסדר הזה מנוסחא אחרת, המתחלת הלכה, צמר
 לו דרך צעל מלפני מדרש דברים רכ"ה, אשר כל מלמד התלמוד צמקא צסדר הקריאה,
 ואח"כ מתחיל הלכה, אדם מישראל כו', צדרך שללה, והצמנה מתחלת. כך שני תמיים,
 וסוצו והוקר צמחנה, עד שסיים מנין מנה שקרינו צענין כו', ואח"כ מתחיל צלגדה צלשון
 ז"ה, וצילקוט פנחס רמז תשכ"ז, הציא כל הנוסחא, כאשר היא כ"י אקספארד, גס
 הפסיקתא

ט"ו), נתת שלוח לפרעה, שמא קראך ה', לא בחירופים וגדופים הוא אמר, מי ה' אשר אשמע בקולו (שמות ה' ב'), נתת שלוח לסנחריב הרשע, שמא קראך ה', לא בחירופים ובגידופים הוא אמר, מי בכל אלהי הארצות וגו' (ישעיה ל"ו ב'). (ד) נתת שלוח לנבוכדנצר, שמא קראך ה', לא בחירופים ובגידופים הוא אמר, ומן הוא אלהא די ישובנכון מן ידי (דניאל ג' ט"ו). (ה) יספת לגוי נכבדת (ישעיה שם), נתת שלוח לדוד וברכך, ויברך דוד את ה' לעיני כל הקהל (דה"א כ"ט י'), נתת שלוח לשלמה בנו וברכך, ברוך ה' אשר נתן מנוחה לעמו ישראל (מ"א ח' נ"ז), נתת שלוח לדניאל וברכך, ענה דניאל ואמר להוא שמה די אלהא מברך מן עלמא ועד עלמא (דניאל ב' כ'), רחקת כל קצוי ארץ (ישעיה שם), (ו) א"ר לוי (ז) קרב קרוביך ורחק רחוקיך, קרב קרוביך, קרוב ה' לכל קוראיו (תהלים קמ"ה י"ח), רחק רחוקיך, (ח) רחוק מרשעים ה': (ט) ד"א יספת לגוי, אומות העולם את נותן לדם בן זכר, הוא מושך לו ערלה, ומגדל לו (י) בלורית, הגדיל הוא מוליכו לבית ע"ז שלו ומכעיסך, אבל ישראל אם אתה נותן לאחר מהן בן זכר, הוא מונה ח' ימים ומל אותו, ואם הוא בכור פורדו לשלשים יום, הגדיל הוא מוליכו לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ומברכך בכל יום ויום, ואומר ברכו את ה' המבורך: (יא) ד"א יספת לגוי, אומות העולם אתה מרבה לדם ימים טובים, הן אוכלים ושותים ופוחזים, ונכנסין לבתי טרשיאות ולבתי קרקסיאות, ומכעיסין אותך

הערות ותקונים.

הפסיקתא, ולאכזי העתקתי נוסחת אקספארד צפנים, אחר סיום הפסקה הזאת. (ג) נתת שלוח לפרעה, כ"ה גם כ"כ כרמולי ואקספארד, אצל צנזת המדרש הנוס', נתת שלטנות לפרעה, ונתחננום פתחם, ואתריו נמדרש צמ"ר פתחם, איחל ציום השמיני עצרת שלטנות לכס זשי"א יספת לגוי ה', אמרה כנס"י לפני הקצ"ה. רבן העולם הוספת שלוח לדוד המנוול, שחל הקרינו לפניך כ"ר אחד, לא שלח הקרינו חלל ויחמרו לאל סור ממני (איזו כ"א ו"ג), והוספת שלוח לדוד הפלגה שחל ככד אחד מהם, לא ד"ך שלח ככדך, אלא אמר הזה נכנה לנו עיר וגו' (צראשית י"א ד'), וכן לסדומים, וכן לפרעה, וכן לסנחריב, וכן לנבוכדנצר, שחל הקרינו אחד מהם, איך אחד, או פר אחד, לא ד"ים שלח הקרינו לפניך, אלא הכעיסך, ולמי נחל להוסיף שלוח וכבוד לישראל, שנאמר יספת לגוי נכבדת ואין גוי אלא ישראל, שנאמר וזו כעמך כישראל גוי אחד (ש"ז י' כ"ג) כו', ונמדרש צמ"ר שם, יש חסרון וריד לתקן שם. כמו שהול נתחננום כאשר הנחת, (ד) נתת שלוח לנבוכדנצר, זה חסר צנזת המדרש שם. (ה) יספת לגוי נכבדת, דורש סיפא דקרא שהקצ"ה מתכבד בתמי רוב טובה לישראל, ובכ"י כרמולי וצנזת המדרש הנוס', ד"א יספת לגוי, צריך למחוק שם מלת "ד"א" ולהוסיף מלת נכבדת, כי הדרש חסון על סיפא דקרא, וצילקוט ישעיה רמז רצ"ז הנוסחא, אצל יספת לגוי נכבדת, ולמאמר הזה מהפסיקתא כוון הכללו סימן ל"ז, (דפוס ווינציא דף ל"ט ע"ג). שהציג שם צסם הר"ם ז"ל, בסוכות וצמחיו עצרת וצמחת תורה ומתחיל התקן, הגדול ככדור שחך, לפי שנאמר יספת לגוי נכבדת, ונדרש צפסיקתא על האזנות עכ"ל. ומלאתי שדצרו ונוגעים מים ארתות חיים לרצוני אהרן הכהן מלולי, ה' שנת זאת א'. (ז) א"ר לוי, חסר צילקוט ישעיה שם, (ז) קרב קרוביך כו', ככ"י אקספארד הנוסחא, איך לוי נדקת קרוביך ונדקת רחוקיך, קרב קרוביך ורחק רחוקיך, והכוונה אחרי כי נדקת אותם וידעת דרכיהם לכן קרב קרוביך, ורחק רחוקיך, (ח) רחוק מרשעים ה', וכ"ה גם ככ"י אקספארד, וצ"ל רחוק ה' מרשעים (משלי ט"ו כ"ט) (ט) יספת לגוי, צנזת המדרש חסר מתאן עד ד"א השני, וצילקוט ישעיה שם וצילקוט פתחם רמז תשפ"ב חסר ראש המאמר הזה ומתחיל באונגעימו, אתה נותן לישראל נון, ומוצא לנכון צילקוט תזריע רמז תקנ"ז צסם הפסיקתא. (י) בלורית, ככ"י כרמולי צטעות צרולית, והמלה רגילה צלשון תז"ל ופירש צלשון סורי, צינית ותלחלי שער, (יא) ד"א יספת לגוי כו', עד לוח רשע, מוצא צצנולי הלקט כ"י ערוכה הראשונה סימן כ"ח, צסם הפסיקתא. ולזה המאמר כוון הפייטן (מעריב ליל שמחת תורה) שמיני הוסיף לגוי נכבד, וצמוספי קודש מכובד, ציום השמיני, ר"ל כמו שדרשו

אותך בדבריהם ובמעשיהם, אבל ישראל אינן כן, אתה נותן להם ימים טובים, ואוכלים ושותים ושחמים, ונכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ומרבים בתפילות, ומרבים במוספים, ומרבים בקרבנות, לפיכך צריך הכתוב לומר ביום השמיני עצרת תהיה לכם:

(יב) לזה רשע ולא ישלם וגו' (תהלים ל"ז כ"א), א"ר יצחק (יג) שרשה הן שנקראו רשעים, ואלו הן, הפושט ידו לחבירו, והלוה ואינו משלם, ומי שהוא בעל מחלוקת. הפושט את ידו לחבירו מניין, ויאמר לרשע למה תכה רעך, (שמות ב' י"ג), (יד) א"ר זעירא לא סוף דבר שדכדו, אלא (טז) מכי הגביה ידו להכותו נקרא רשע, ויאמר לרשע למה הבית לא נאמר, אלא למה תכה, בעי ממחיניה ועד כדון לא מחיתיה (טז) א"ר שמואל בר תנחום, כי אמרתיה קומי ר' תנחומא אמר לי, אף כשהוא מעיז פניו נקרא רשע, שנא' העו איש רשע בפניו (משלי כ"א כ"ט), (יז) והלוה ואינו משלם מניין, שנאמר לזה רשע ולא ישלם (תהלים ל"ז כ"א), ומי שהוא בעל מחלוקת מניין, מעדתו של קרן, שנאמר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה (במדבר ט"ז כ"ז), (יח) ר' יהודה כד היה משבע לי לבך נש, הוה קרי עליה, סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה: * (יח) ד"א לזה רשע וגו', אלו אומות העולם שהן אוכלין ולא מברכים, וצדיק חונן ונותן (תהלים שם), אלו ישראל שהם אוכלים ומברכים, (יט) אמר ריש לקיש את מוצא, כשהקב"ה נותן לצדיק מה שהוא מבקש ממנו, הוא חונן וחוננו משלו, הה"ר צדיק חונן ונותן, (כ) צדיק לחי עולם חונן ונותן: (כא) א"ר לוי, כך עלתה דעתו של הקב"ה, ליתן לישראל רגל אחד בכל חודש שבקיץ, בניסן פסח, באייר פסח קטן, בסיון עצרת, ועד ידי עבירות ומעשים רעים שהיה בידם, ניטלו מהם שלשה, תמוז אב אלול, ובא תשרי ופרע לשלשתן

הערות ותקונים.

שדרשו על יספת לגוי, והכוונה צמוסי קודש מכובד, שמרבים צמוספים. (יב) לזה רשע שלשה הן, מוצא צילקוט תהלים רמז תש"ל צמס הפסיקתא. ומוצא בראשית חכמה (שער התשובה פ"ז) צמס הפסיקתא. (יג) שלשה הן, צמחומא קרן, ומוצא צילקוט קרן, רמז תשי"א, חושב ארבעה כי כולל גם הוספת ר"ש צר תנחום שלפניו. חיל' שם, של רבותיו ארבעה נקראו רשעים כו', ומי שיש צו עזות פנים ואינו מתחנך לפני מי שגדול ממנו, שנאמר העו איש רשע צפניו. (יד) א"ר זעירא, זה חסר צילקוט תהלים ס. (טז) מכי הגביה ידו, ככ"י אקספארד הנוסחא אלא אפילו הגביה ידו להכותו ולא הכהו נקרא רשע, וצמוד שמו"ר פ"א ויאמר לרשע למה תכה רעך, הכית לא נאמר אלא תכה, מחלן שמעיה שאדם מרים ידו להכות חבירו, אע"פ שלא הכהו נקרא רשע ע"כ, ולקוחה וצמוד סנהדרין נ"ח ע"ז, ולזה המאמר כוון רש"י, שמות צ' י"ג. (טז) א"ר שמואל צר תנחום, כ"ה גם ככ"י אקספארד, וצילקוט תהלים שם צמס הפסיקתא. אצל ככ"י כרמולי, א"ר תנחום, וצבית המדרש א"ר שמואל, וצריך להגיה צביתים כוון שהוא לפנינו. (יז) והלוה ואינו משלם, שנאמר לזה רשע ולא ישלם. עיין משנה אבות פ"ב מ"ט. (יח) ר' יהודה, זה חסר צילקוט וצבית המדרש שם, וצכ"י כרמולי הגירסא ר"ב הוה, וצכ"י אקספארד הוה אצל לפנינו, ועיין שנועות ל"ט ע"ב, העומדים שם אומרים זה לזה סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה. וכן מוצא בדרומ"ס ה' שנועות פ"א ה"ה, וצ"ש חס"ה ה' הלוואות ס"י פ"ז ס"י כ', ודברי ר' יהודה מוצא פה דרך אגב. * (יח) ד"א לזה רשע, מוצא צילקוט תהלים שם. (יט) א"ר לקיש, כ"ה גם ככ"י אקספארד וכרמולי, אצל צילקוט תהלים שם א"ר שמעון בן לוי, חה נהיה משעות המעתיק שהיה לפניו רצ"ל, ר"ל ר"ש בן לקיש, וחשז שהוא ר"ת ר"ש בן לוי, וצבית המדרש חסר מחלן עד ר' יוחנן צ"ל אלעזר אמר שלשה הן שמצטלן את הגזירה, (כ) צדיק לחי עולם חונן ונותן, כ"ה ככ"י אקספארד וצילקוט תהלים. אצל ככ"י כרמולי הגירסא חי העולמים צדיקו של עולם חונן ונותן, עיין בדרע"ז אבות פ"ב מ"ט וצדיק חונן ונותן, הקצ"ה שהוא צדיקו של עולם חונן ונותן למלוא כו', וע"פ צח"ט, (כא) א"ר לוי כו', עיין להלן צמוסחא אחרת מפסקא הזאת, ושם מתחיל ד"א יספת לגוי רצין אמרין כל שאת מוסף לנו ימים טובים

לשלושתן, ראש השנה (כב) כל קביל תמוז, (כג) צומא רבא כל קביל אלול, אמר הקב"ה של אחרים הוא פורע ושלו אינו פורע, תן לו משלו ויבא ויטור את שלו, לפיכך צריך הכתוב לוטר ביום השמיני עצרת:

(כד) ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה וגו' (קהלת ז' י"ד), א"ר אבא בר כהנא, אם נזדווג לך יום טוב עשה אותו מיד, דכתיב ביום טובה היה בטוב, ואם נזדווג לך יום רע, ראה איך לעשות תשובה ולהציל ממנו.

(כה) ר' יודן בש"ר אלעזר אמר, שלשה הן שמבטלין את הגזירה, ואלו הן: התפלה, והתשובה, והצדקה, ושלושן בפסוק אחד, ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו ויבקשו פני וישובו מדרכיהם הרעים ואני אשמע מן השמים ואסלח לחטאתם וארפא את ארצם (דה"ב ז' י"ד), ויתפללו זו תפלה, ויבקשו פני זו צדקה, כמה דאת אמר אבא בר צדק אחזה פניך (ההלים י"ז ט"ו), וישובו מדרכיהם זו תשובה, אם עשו כן, מה כתיב תמן, ואני אשמע מן השמים ואסלח לחטאתם וארפא את ארצם (דה"ה שם), (כו) ר' חונא בש"ר יצחק אמר אף שינוי השם, ושינוי מעשה, שינוי השם מאבינו אברהם, ולא יקרא עוד את שמך אברהם והי' שמך אברהם (בראשית י"ז ה'), אברהם אינו מוליד, אברהם מוליד, ודכותיה שרי אשתך לא תקרא את שמך שרי כי שרה שמך (שם שם ט"ו) שרי לא ילדה שרה ילדה, שינוי מעשה, מאנשי נינוה, וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה (יונה ג' ה'), ויש אומרים אף שינוי מקום, כאבינו אברהם, ויאמר ה' אל אברהם כך לך מארצך (בראשית י"ב א'), והדר ואעשך לגוי גדול (שם שם ב'), ר' מנא אומר אף התענית, דכתיב יענך ה' ביום צרה (תהלים כ' ב'), (כז) אמר רבא בר חמא בר גוריון בשם רב, יפה תענית לחלוט כאש לנעורת, (כח) רב חסדא אמר ובו ביום, ור' יוסף אמר (כט) אפילו בשבת:

(ל) גם את זה לעמת זה עשה האלהים (קהלת ז' י"ד), עשה הקב"ה צדיקים ורשעים, הה"ד ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחות בעקב עשו (בראשית כ"ה כ'), ר' פנחס ור' חלקיה בשם ר' סימאי, (לא) אפילו דופי לא היה ביניהן, ויצא זה צדיק ויצא זה רשע, מפני מה ברא הקב"ה צדיקים ורשעים כדי שיהיו מכפרים אלו על אלו, על שם גם את זה לעומת זה עשה האלהים:

ד"א

הערות ותקונים.

טוים אלו מוסיפין לך קרנות א"ר לוי כ' ע"ט. (כב) כל קבל, ענינה כמו לעומת ונגד נל"ק, ונורה בספר דניאל. (כג) צומא רבא כל קביל אלול, פה חסר וכנ"ל, צומא רבא כל קבל אז, שזעת יומא חנא כל קביל אלול, כמו שהוא לכונן כצ"י אקספארד וכרמולי, (כד) ציום טובה, נשנה בקה"ר פ' ציום טובה, ומובא בילקוט קהלת סוף רמז תתקע"ה צום הפסיקתא, (כה) ר' יודן כו', נשנה בירושלמי תענית פ"ג ה"א, צ"ר פמ"ד, ומדרש קה"ר פ' ציום טובה, ובפ' כי צרוב חלומות, ומובא במנורת המאור סי' ק"א צום הפסיקתא, ועיין ר"ה ט"ז ע"ג, א"ר יצחק ד' דברים מקרעין גזר דין כו'. (כו) ר' חונא צ"ר יצחק, זה ליתא בירושלמי שם, כצ"י אקספארד וכרמולי ר' הונא צ"ר יוס', וצ"ר שם ר' הונא צ"ר ר' יוסף, ובקה"ר פ' כי צרוב חלומות, ר' חייא ור' יוס', אצל בקה"ר צ"ר ציום טובה נשמט מכלן, עד ר' חנא אמר אף התענית, (כז) אמר רבא בר חמא כו', כ"ה גם צ"י אקספארד, אצל כצ"י כרמולי, רבה צ"ר מחסיה אמר ר' צום צום צום, וצ"ר פמ"ד רבא צ"ר מחסיה ור' חמא צ"ר גוריון צום צום, וכ"ה גם בקה"ר פ' כי צרוב חלומות, ובשבת י"א ע"א ותענית י"ב ע"ג, אמר רבה צ"ר מחסיה אמר ר' חמא צ"ר גוריון אמר ר' צום צום ור' יוסף אמר אפילו בשבת, כ"ה גם צצלי שם. ובקה"ר פ' כי צרוב חלומות, אצל צצ"ר צעטות א"ר יוסף וצ"ר צום ואפילו בשבת, ונ"ל כמו לפנינו. ובקה"ר א"ר יוחנן אפילו בשבת, נ"ל א"ר יוסף אף לפני המעתיק היה כתוב ר"י צ"ר ולא ידע שפירושו ר' יוסף. (כט) אפילו בשבת, פירש"י בתענית שם, ואפילו בשבת יכול להתענות כדי שיצטל צער גופו. (ל) גם את זה, מכלן עד ד"א ציום טובה, חסר בקה"ר צ"ר ציום טובה, (לא) אפילו דופי, כ"ה גם צ"י אקספארד. ונ"ל דוק, כמו שהוא צ"י כרמולי, ובצ"ר המדרש נשמט שורה שלמה,

ושם

ד"א ביום טובה היה בטוב (קהלת ז' י"ד), (לב) א"ר תנחום בר חיאי, ביום טובתו של חבירך היה עמו בטובה, וביום רעה ראה (שם), אם נזדווג לחבירך יום רעה ראה היאך לעשות עמו חסד להציל אותו ממנו, (לג) כך היתה אמו של ר' תנחום בר חיאי עושה, ביום שהיתה לוקחת ליטרא אחת של בשר, לוקחת לו שתיים, אחת לו ואחת לעניים, ביום שהיתה (לד) לוקחת לו שתיים, אחת לו ואחת לעניים, על שם גם את זה לעומת זה, מפני מה ברא הקב"ה עניים ועשירים, כדי שיהיו מתפרנסים אלו מאלו, על שם גם את זה לעומת זה וגו':

ד"א ביום טובה היה בטוב, (לה) א"ר אחא ביום טובה של תורה היה עמה בטובה, וביום רעה ראה, וכשיגיע אותו היום שכתוב פתרו בציון הטאים וגו' (ישעיה ל"ג י"ד), תהא מן הרואין ולא מן הנראין, תהא (לו) מנובעי ולא מן מקיננאי, תהא מאותן שכתוב בהם, ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו' (שם ס"ו כ"ד), ולא מאותם שכתוב בהן, כי תולעתם לא חמות וגו' (שם), (לז) מפני מה ברא הקב"ה גרונים וגו' ערן, כדי שיהיו (לח) מצילות זו מזו, וכמה ריות יש ביניהם, (לט) ר' יוחנן אמר כותל, ר' חנינא אמר טפח, ורבנן אמרי (מ) שתיהן שוות, (מא) א"ר לוי, אמר הקב"ה ליישראל בני, אותם הקרבנות שהכתבתי לכם בתורה, הוו זהירין בהן, שאין (מב) פרקליט טוב לירידת גשמים יותר מן הקרבנות, לפיכך צריך הכתוב לומר ביום השמיני עצרת תהיה לכם:

מן

הערות וחקונים.

וגם נאמר ר' פנחס אמר, מפני מה נצא הקצ"ה כו', (לב) א"ר תנחום צ"ר חיאי, נמדרש קס"ר פ' ציום טובה, ר' תנחום פתר קרייה צעניים וצעשירים, (לג) כך היתה אמו של ר' תנחום כו', נקס"ר שם כך היה ר' תנחום עושה, וט"ס הוא. (לד) לוקחת לו שתיים, פה חסר וכנ"ל ציום שהיתה לוקחת לו [אגודה אחת של ירק לוקחת לו] שתיים, כמו שהוא נכ"י אקספארד וכרמולי, ועיין נמדרש קס"ר שם, (לה) א"ר אחא, נקס"ר פ' ציום טובה, ר' אחא פתר קרייה נצורה. (לו) מניצנצי ולא מן מקיננאי, נכ"י אקספארד מעטנטי ולא מיקיננאי. וכ"כ ס"א מעטנריי ולא אקטנאי, וככ"י כרמולי מכתננטי ולא מן קנינאי, ונמדרש קהלת וצנית המדרש חסרים המלות האלה, ולדעתי יש לתקן כנוסחת הס"א מכו" אקספארד ורק במקום אקטנאי צ"ל מקטנאי, וכן ראיתי בערוך ערך מעטנריי הניח צום הפסיקתא פסקא ציום השמיני עצרת, מעטנריי ולא מקטנאי, אבל לא נצא מחומה, והרמ"ל חרנס (יאנדנשויער) וכתב שם צהערע שזער כן צנפשו ע"פ הענין, יען קטנאי ציוי *κατὰ* פ' יצא חיות, וטנור ענינו מקום צנוה, ומרמז למקום שזעמד שם הרואה, ועיין צהמנציר ערך מעטנריי. (לז) מפני מה נצא הקצ"ה כו', נמדרש קס"ר הניסא גם את זה לעומת זה, זה גיהנס וגו' ערן כמה ציניהם טפח, ר"י אמר כותל, ורנן אמר שתיין שוות כדי שיהיו מניציות זו מזו. (לח) מצילות, כ"ה גם נכ"י אקספארד, אבל נקס"ר וצילקוט קהלת רמז תתקע"ז וצטעית ונוצין שם, פסיקתא רבתי, וצנית המדרש הגירסא מניציות ופירש מסתכללות, מענין מנצין מן הסרטים, ונכ"י כרמולי מניציות זו צנוה והנאמר הזה מונח בצור זרוע הגדול (אלפא ביתא מיון י"ז) צום הפסיקתא, וגם הוא הניח הנוסחא מניציות. (לט) ר' יוחנן אמר כותל כו', גירסת המדרש הנאמתי צהערע ל"ז, ונכ"י כרמולי ור"ח אמר טפח שתיין שוות, צ"ל ורנן אמרין שתיין שוות, וצילקוט קהלת רמז תתקע"ז ר' חנינא אמר כותל רחצו טפח, צ"ל ר"י אמר כותל, ר' חנינא אמר טפח, ורנן אמר כו', וצנית המדרש הגירסא וכמה ריות ציניהם טפח, צ"ל וכמה ריות ציניהם, עד כ"ה, הוא מאמר מוסגר, ואין כאן מקומו, ואחר הפסוק כדי שיהיו מניציות זו מזו, חסר על שם את זה לעומת זה עשה אלהים, כמו שסיים נמצאמים שלפניו. (מא) א"ר לוי, עיין נמדרש קס"ר שם צי', ציום טובה, וגם גירסא אחרת ר' לוי פתר קרייה צינים טובים כו', ונכ"י כרמולי נצנה המאמר הזה להלן. אחר כי רוצה ה' צעמו כי רוצה הקצ"ה צקרבנותיהם, וזה יותר נכון. (מב) פרקליט, מלה שגורה צ"ס ומדרשים, ויונית היא *παράκλητος* ופירש מלץ מילמד זכות, וחרגוס מליצי איז איז

(מג) תן חלק לשבעה (קהלת י"א ב'), ר' אלעזר (מר) ור' נחמיה ור' יהושע, ר' אליעזר אומר תן חלק לשבעה, זו שבת, דכתיב (מה) ויהי ביום השביעי יצא מן העם ללקוט (שמות י"ז כ"ז), וגם לשמונה (קהלת שם), זו מילה, דכתיב (מו) וישם (אליהו) פניו בין ברכיו (מ"א י"ח ט"ב), אמר אליהו לפני הקב"ה רבונו של עולם, אילו לא נשתייר לישראל אלא שתי המצוות בלבד, כדאי הוא זכותן שירדו להם גשמים. (מו) ור' נחמיה אמר, תן חלק לשבעה, (מח) זה דור שמל יהושע לשמונה, א"ל הקב"ה משה רבך מלך לשבעה, ואת מלך לשמונה, בעת ההוא אמר ה' אל יהושע עשה כך חרבות צורים ושוב מל את בני ישראל שנית (יהושע ה' ב'), (מט) שנית אתה מוהלן דברית, שלישית אין אתה מוהלן, ר' יהושע אומר תן חלק לשבעה, אלו שבעת ימי פסח וגם לשמונה, אלו שמונת ימי החג, כשהוא אומר וגם, לרבות את העצרת וראש השנה ויום הכיפורים:

ר'

הערות ותקונים.

(איוז ט"ו כ'), פרקליטין (מג) תן חלק, נטה נקד"ר צפ' תן חלק לשבעה, ומוצא זילקוט קהלת רזו תתקפ"ט נגס המדרש, אולם הניין פסיקתא נראה המאמר מקומו פה, ונצית המדרש מסיים כאן ואין עוד יותר מהפסקא הזאת, (מ"ד) ור' נחמיה, עין נמדרש קה"ר נוסחא אחרת, (מה) ויהי ציום השניעי, נמדרש קה"ר הניא לראיה הכתוב ויהי צניעית (מ"ח י"ח מ"ד) ציום השנת המלות "ציום השנת" הם דברי המדרש, לפרש צניעית, ר"ל ציום השנת, ונירסת המדרש שהניא ראה מהכתוב, ויהי צניעית נכונה, ולכן סיים אחר אליהו כו'. וזילקוט קהלת הראיה הזאת מהכתוב איננה וזילקוט תזריע רזו תקומ"ן ד"ה וציום השמיני וילקוט פתח רזו תשפ"ז הנוסחא ר' אלעזר אומר תן חלק לשבעה אלו שבעת ימי השנת וגם לשמונה אלו שמונת ימי המילה, (מ"ד) וישם אליהו, כ"ה גם נכ"י אקספארד וכרמולי, אולם הסגריה מלת אליהו, כי איננה נמקרא, (מ"ז) ור' נחמיה אומר, נמדרש קה"ר הוא נגס ר' עזריה, (מח) זה דור שמל יהושע לשמונה, פה חסר וכ"ל, זה דור [שמל משה לשבעה, וגם לשמונה זה דור] שמל יהושע לשמונה, כמו שהוא לכוון נכ"י כרמולי וקה"ר, ונכ"י אקספארד חסר נ"כ. ורחי"ת נספר מקראי קודש להר"י סאמונה, (ח"צ הלכות ר"ה פ"ט דף ק"ה ע"ב) שניא המאמר הזה, וכתב איכא למידק, דאיך יתכן שימול משה אחת לשבעה ימים, ומילה לשבעה לא החכמה כלל צום מוקד, ואיך יתכן שמלן לשבעה, ודחק שם שהכוונה שמש לא מלן מילת נצר כראוי לפי שמלן ולא פירעו, אבל מלן כראוי מילת הלז כו' ע"ש, אולם אין צורך לזה, וכבר העיר נצדק הראב"ן ז"ל, (סימן נ"ד דף ל"א ע"א), ח"ל שאלני קרובי ר' הילל, הא דאמרינן בפסיקתא תן חלק לשבעה, זה דור שמל משה לשבעה, וגם לשמונה, זה דור שמל יהושע לשמונה, והשנתי לו, אברהם היה ראש למילה ומוצו עד משה ז' דורות, אברהם, יצחק, יעקב, לוי, קהת, עמרם, ומשה, והוא מל ישראל נגלתם מומרים, כדכתיב ואתעזר עליך, ואחרך מתנוססת צדמין, דם פסח, ודם מילה, ויהושע היה דור ח', וכל את ישראל נכניסתן לארץ, כדכתיב שז מול את בני ישראל שנית עכ"ל, ואת כוונת המאמר זה דור שמל משה לשבעה, ר"ל לשבעה דורות, ועתה מנא"ל נ"כ נספר אור זרוע הנדול, (אלפא ביתא סימן ל'), שהניא את הפסיקתא הזאת (ונעשות שם נפסוק ולקחתם לכם, ז"ל נפסקא ציום השמיני עצרת), והניא שם את פירש המאמר הזה כמו שהנחתו, נגס מורו ר' יהודה נר יצחק ז"ל הנקרא שיר ליר"ן. (מט) שנית אתה מוהלן לגרית, כ"ה גם נכ"י אקספארד, אבל נכ"י כרמולי הנוסחא, שנית, מלי שנית, שהניאן לגרית שנית, שנית אתה מלן כו', ונקד"ר מול את בני ישראל שנית מכלל שמלן נראשונה כו' ע"ש. ונספר אור זרוע שם הניא נוסחת הפסיקתא שנאמר עשה לך חרבות צורים ושוב מל את בני ישראל שנית, והניאן נגריה, עתה אתה מלן, שלישית אין אתה מלן, ומפרש נגס מורו ר' יהודה נר יצחק שיר ליר"ן ז"ל, עתה אתה מלן, פירש עתה אתה מלת אתה זה דור שמיני, ופעם שנית כי משה מלן דור שניעי ופעם ראשונה, ואתה מלת פעם שניה מיכן ואילך דור חשיעי, שהוא פעם שלישית למלתו של משה, אין אתה מלן, חלף

(נ) ר' סימון פתר קרייא בנשיאים, תן חלק לשבעה, ביום השביעי נשיא לבני אפרים (במדבר ו' מ"ח), וגם לשמונה, ביום השמיני נשיא לבני מנשה (שם), ור' עזריה (נא) בש"ר יהודה בר סימא, פתר קריא במלואים, תן חלק לשבעה אלו שבעת ימי המלואים, כי שבעת ימים ימלא את ידכם (ויקרא ח' ל"ג), וגם לשמונה, אלו שמונה ימי המילה אמר הקב"ה אם שמרת שבעת ימי הנדה כראוי, אני נותן לך בן זכר ואת מוהלו לשמונה, וביום השמיני ימול (ויקרא יב ג'), ור' לוי אמר תן חלק לשבעה, אלו ו' ימי הסוכה, וגם לשמונה, ביום השמיני עצרת תהיה לכם,

ביום השמיני עצרת תהיה לכם, כי רוצה ה' בעמו יפאר ענינים בישועה (תהלים קמ"ט ד'), ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי, רוצה הוא הקב"ה בקרבנותיהם של ישראל, יפאר ענינים בישועה, ואין ישועה אלא קרבן, כמד"א וישע ה' אר הבל ואל מנחתו (בראשית ד'), כי רוצה ה' בקרבנותיהם של ישראל, (ג) לפיכך משה מזהיר את ישראל ביום השמיני, (ג) א"ר יוחנן שמיני של ה' רגל בפני עצמו, פיים בפני עצמו, קרבן בפני עצמו, ברכה בפני עצמו. רגל בפני עצמו, (ג) א"ר בון (ג) ככולם כתיב וביום, וכאן כתיב ביום, מכאן שהוא רגל בפני עצמו. פיים בפני עצמו, (ג) רתינן בשמיני חזרו לפיים כרננים, קרבן בפני עצמו, פר אחד איל אחד (במדבר כ"ט ל"ו), ברכה בפני עצמו, (ג) א"ר אילא מכאן שהוא טעון זמן. (ג) תמן תנינן, סוכה שבעה כיצד, גמר מלאכל לא יתיר את סוכתו, אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה בשביל כבוד יום טוב האחרון, (ס) ר' אבא בר כהנא רב חייא בר אשי בשם רב, צריך שיפסול את סוכתו מבעוד יום, ור"י בן לוי אמר צריך אדם לקדש בלילי יום טוב האחרון בתוך ביתו, (סא) ר' יעקב בר זבדא בשם שמואל, קירש בבית זה, וגמר לאכול בבית אחר, צריך לקדש פעם אחרת, ר' אחא (סב) ור' תנינא

הערות ותקונים.

אלא הם עצמם יהיה מליץ את עצמן עכ"ל. (ג) ר' סימון, נמדרש קס"ד שם צ"ח תן חלק הוא צ"ח ר' נחמיה, (נא) צ"ח יהודה בר סימא, צ"ח אקספארד צ"ח סימון, ונמדרש קס"ד הנוסחא ר' יהודה פתר קרייא, (ג) וגם לשמונה אלו שמונה ימי המילה, פה חסר וכ"ל וגם לשמונה [דכתיב יהיה ציוס השמיני קרא עשה, ור' יהודה צ"ח סימון צ"ח יהודה (או ר' הונא כגירסת מדרש קס"ד), פתר קרא צנדה, תן חלק לצנדה אלו ז' ימי הנדה, וגם לשמונה] אלו שמונה ימי מילה, כמו שהוא לנכון צ"ח אקספארד וכרמולי וקס"ד, ונפסקא אחרת בגי' צ"ח מאיר, (ג) לפיכך משע מזהיר את ישראל ביום השמיני, דרש סיפא דקרא והקדמתם עולה וגו' (נמדרש כ"ט ל"ו), (ג) א"ר יוחנן, נשנה צירושלמי סוכה פ"ה ה"ז, ותנינא פ"ה ה"ז. וצ"ח אקספארד חסר מלאך, עד סוכה שבעה כיצד, (ג) א"ר בון, צירושלמי שם, דא"ר אבין צ"ח צ"ח, ולסלן צנוסחא האחרת א"ר אבין הלוי א"ר אחא, (ג) ככולם כתיב וציוס, ר"ל בקרבנות התג צ"ח פנחס, כתיב וציוס, אצל צמחיי כתיב ציוס, צלל וי"ו, לומר שהוא חלקו משלכניו, (ג) דתינן צמחיי, צמחיי דמוכס דג' ג"ה ע"ז. וצירושלמי שם הנוסחא, א"ר יוסי מתניא אמרה כן, צמחיי חזרו לפיים כרננים, (ג) א"ר אילא מלאך שהוא טעון זמן, צירושלמי א"ר אילא זמן והפירוש שצריך לצדק שהחיינו, זו היא שיטת הירושלמי והפסיקתא, אצל צנצלי שם איתא שמיני רגל צמחיי לענין פזיר קס"ד, אלו ז' מן פזיר, הוא זמן, ואות צ' מן קס"ד, שפירש צרכה, איכא אלו זמן, אלא צרכה המלאך, עיין רש"י ותוספת סוכה מ"ח ע"א, ד"ה רגל צ"ח. (ג) תמן תנינן, משנה סוכה מ"ח ע"א, ירושלמי סוכה פ"ד ה"ה, וירושלמי צרכה פ"ו ה"ו, (ס) ר' אבא בר כהנא, ירושלמי שם ועיין צקרון ע"ה מנזח היעז כל הענין שם ועיין צנצלי סוכה מ"ח ע"א, (סא) ר' יעקב בר זבדא, צ"ח אקספארד וכרמולי וירושלמי סוכה וצרכה, ר' יעקב בר אחא צ"ח צ"ח שמואל, (סב) ור' תנינא צ"ח אשעיא, צירושלמי סוכה צ"ח צ"ח צ"ח אשעיא כמו שסיים איתא דר' אשעיא כרנ"ל, וצירושלמי צרכה שם, צ"ח ד' יהושע, צ"ח ר' אשעיא, ונפסקא דף ק' ע"ז הניח הנוספת ד"ה ירי קידוש, צ"ח הירושלמי, ר' אשעיא אמר צ"ח צ"ח

קצנ

ביום השמיני עצרת

חנינא בש"ד אושעיא, מי שעריבה סוכתו עליו, הרי זה מקדש בלילי יום טוב האחרון בתוך ביתו, ועולה ואוכל בתוך סוכתו, ואינו צריך לקדש מעם שניה, א"ר אבין אתיא דשמואל כ"ר חייא, וד"ר אושעיא כ"ר יהושע בן לוי, א"ר מנא (סב) ולא פליגין, מה דאמר שמואל כשהיה בדעתו לאכול בבית אחר, (סב) וא"ר יהושע בן לוי, ראויה היתה עצרת של חג להיות רחוקה חמשים יום, כשם שעצרת של פסח רחוקה חמשים יום, משלו משל למה הדבר דומה, למלך שבאתה לו שמחה והיו לו (סה) בנות נשואות במקום רחוק, אלו שנשואות במקום קרוב, אית ביומיא דאיזולן וייתון, אמר המלך אני ואתם נשמת יום אחד, כך בפסח על ידי שישראל יוצאין מן החורף לקיץ, ואינה מרחות הדרכים קשה, לפי' הוא רחוקה ממנו חמשים יום, דאית ביומיא דאיזולן וייתון, אבל בתנ' על ידו שישראל יוצאין מן הקיץ לחורף, ומרחות הדרכים קשה, לפיכך אינה רחוקה ממנו חמשים יום, ולית ביומיא דאיזולן וייתון, אמר הקב"ה אני ואתם נשמת לפיכך צריך דומר ביום השמיני עצרת תהיה לכם:

(סו) ר' יודן בשם ר' יצחק, כל זמן שישראל מעצרין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות

הערות ותקונים.

(סג) ולא פליגין, פה חסר, מה דאמר רב בשלל היה בדעתו לאכול צנית אחר, כמ' שהו' צירושלמי סוכה ונרכות, אך שם דברי ר' אבין אשר לפנינו, הם גס' ר' מנא, וכן להיכך, והתוספת נכסחים דף ק' ע"ג, ד"ה ידי קידוש, הניזול גירסא אחרת צירושלמי ח"ל מלי דאמר רב בשלל היה בדעתו לאכול צנית שקידש, ומלי דאמר שמואל צהיה בדעתו לאכול צנית שקידש, והא דקאמר ולא פליגי היינו ממקום למקום צד צית, ולאו דוקא נקט צירושלמי קידש צנית זה ומלך לאכול צנית אחר ומתיישב שלא יחלוק צירושלמי עם הג'ם שלנו עכ"ל. ועיין מזה באריכות בראש פסחים שם סימן ה', מה שהביא ממנו סתרים דרבינו נסים ז"ל, גם עיין בפירוש הגדול לרש"י ז"ל (סדר נרכות דף ל"ט ע"א) מ"ש שגאל למר רב יהודאי גאון ז"ל, ועיין בספר ארחות חיים לרבינו אהרן הכהן מלוגיל ה' שנת ה' שנת סימן ג' שכתב ז"ל, ש"ן מהדש צניהכ"י א"פ שפוסקין צערי פסחים [ק"א ע"א] אין קידוש אלא במקום סעודה, ואין אורחים צניהכ"י מ"מ איכא עניים יהני דעתייהו עלייה ונפקי, כן פסקו הגאונים וכן משמע צירושלמי ונפסיקתא דרכות ציוס הסומני עצרת עכ"ל. ובפירוש הגדול לרש"י ה' סוכה (דף מ"ה ע"ג) מובא. רבינו שלמה גליל שמיני ספק שביעי קידש צמסכה ויש צה וגם לאחר עשה כן, וכן עשה רבינו יעקב בן רבינו יצחק הלוי ג"ע אחיו רבינו אליעזר רבינו שמואל הלוי קדשו צנית ולאכלו חן צמסכה, ולמחר ציוס אכלו צמסכה, ושעם שלהם מתלמוד ירושלמי וכן משמע בפסיקתא, ושאלתי את ר' יעקב הלוי ואמר מתחלה היה אני נוהג צמסך גליל שמיני לקדש צנית ולאכול שם, ולמחר צמסכה כדרך שעושין אחי, אבל צמסכותו פעמים היה יושב גליל ספק שביעי צנית ופעמים צמסכה, והן ולאו ורפיא צידה, ור' אלכסנדר העיד עליו שמתחלה היה נוהג ליצב צמסכה גליל ספק שביעי ולמחר צמסכה אכל צמסכה ר' שלמה ושאר רבותיו אמרו לו וחרב צה, וכן ר' שניאור הלוי ישב צמסכה גליל ספק שביעי וחולק על שאין יושבין ומצינו ראים מהפסיקתא עכ"ל. (סד) וא"ר יהושע בן לוי, גסיה צמודה חזית, צ"ל מה יפו פסוק צמסכים, ומונה צמסכה המאור סימן ק"ג צה הפסיקתא, (סה) צנות בשואות, הלשון פה משווא ומחומר וכ"ל, צנות בשואות צמסכה קרוב וצנות בשואות צמסכה רחוק, אלו ששואות צמסכה קרוב, אית ציומיה דחלון וייתון, ואלו שהן בשואות צמסכה רחוק דלית ציומיה דחלון וייתון, כמו שמונה צמסכה המאור שם צה הפסיקתא. וצמודה חזית שם, משל למה"ד למלך שהיו לו צנות הרבה, מזה בשואות צמסכה קרוב, וייתון בשואות צמסכה רחוק, יום אחד צלו כולם לשלול שלום אביהם המלך אמר המלך אלו ששואות צמסכה רחוק אית צמסכה למחל ולמית, ואילו ששואות צמסכה רחוק אית צמסכה למחל ולמית, אלא עד דאיהון כולסון אלאי הכא נעבד כן ג' יוט' וחדי עמון כך צמסכה כ"י. (סו) ר' יודן בשם ר' יצחק, פה נשמע מאמר ארך, וכן גס' אקספארד, וממלא צכ"י כרמולי וננוסחא אחריתא דכ"י אקספארד מנפסקא הוצאת אשר העתקתי בסוף הפסקא. ולפי

מדרשות, הקב"ה עוצר שכינתו עמם, ומה מעם נעצרה נא אותך ונעשה לפניך נגיד עוים (שופטים י"ג מ"ו), ר' חני בש"ר יצחק, (סו) כל זמן שישראל מקוין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, חקב"ה מקוה שכינתו עמכם, ומה מעם קוה קוית' ה' ויש אלי וגו' (תהלים ס' ב'), (סח) א"ר אלכסנדר, למלך שבאת לו שמחה, וכל שבעת ימי המשתה מטרונה מרמזת לבני פלמין, ואומרת להן עד שהמלך עוסק (סט) באדריא שלו, שאלו צרכיכם, וכיון שלא הבינו, כבשה להם מטרונה עוד יום אחד, כך כל שבעת ימי החג, תורה מרמזת לישראל, ואומרת להם שאלו מה' מטר, תדע לך שהוא כן, (ע) בשני ונסכיהם, בששי ונסכיה, בשביעי כמספטים, מ"ס יוד מ"ס, דרי מ"ס, מכאן לבסוף הרים בתן מן התורה, וכיון שלא תתבוננו כבשה להם התורה עוד יום, לפיכך צריך הכתוב לומר ביום השמיני עצרת תהיה לכם אמר ר' אלכסנדר, (עא) למלך שבאת לו שמחה כל שבעת ימי המשתה היה בנו של מלך טורח עם האורחין, וכיון שיצאו שבעת ימי המשתה, אמר המלך לבנו, יודע אני שכל שבעת ימי המשתה היית טורח עם האורחין, עכשיו אני ואתה נשמח יום אחד, ואינו מטריח עלך הריבה, אלא מול תרגול אחד, ולישראל אחת של בשור, כך כל שבעת ימי המשתה ישראל עוסקין בקרבנותיהם של אוסות העולם, דא"ר פנחס (עב) כל אותם שבעים פרים שהיו יוסף מקריבים

הערות ותקונים.

וְכִּי מִה שֶׁנִּשְׁאַחֲתוּ לְהֵלֵךְ עַל מַלְאֲכֵי אֲפֻרְיָא, בְּרַחֲשׁ זָרוּר שְׂהִיב גַּם לִפְנֵי זֶנֶעל הָעֵרֶךְ זִכְסִיקָחָהּ
 וְגַם נִמְנָה הַמְאֻמֵּר הַזֶּה זִמְרָדָה חַיִּית, כִּי מִה יִפּוּ פַעֲמִיךְ, אֵךְ מִקְוִימוּ שֶׁס לִכְמִי דְרוֹשׁ רִי"י
 זָן לִי, וְהֵה לָשׁוֹן הַמְאֻמֵּר: כְּחִיז עֲזַרְתָּ שְׂהִיב לָכֶס וְלִהְלֵךְ כְּחִיז עֲזַרְתָּ לִּי אֱלֹהֶיךָ, אִיר
 חֻמָּה זֶר חֲנִינָה מַשֵּׁל לִשְׁנֵי פְרַמְטוּטִים שִׁכְכֹסוּ לְחִדְיָה, וְעֵשֶׂה אֶחָד מֵהֶם וְאַחֵר לְחִזְרֵוֹ
 אֶס פּוֹחֲקִין אֹנִי שִׁנְיו כְּאֹדֶר, הִרִי אֹנִי עוֹשִׂין אֲפֻרְיָא זִמְרִינָה, אֲלֵל פִּתּוּחַ אֲחֵה זִשְׁנֵךְ.
 וְאִנִּי זִשְׁנִי, אִיר חֲנִינָה זִרְיָה דְר' אִינוּ, מִה יִפּוּ פַעֲמִיךְ זִנְעֵלִים, זִנְעֵל אֵין כְּחִיז כִּלְךָ.
 אֲלֵל זִנְעֵלִים, זִנ' נִעְלוֹת, נִעְלֵה זִכְסֵס, וְעִמְלָה זִכָּר, אֲמֵר לֵס אֲחֵר אֲלֵל חֲסִידָה לִשְׁכַּל אֲחֵס
 נִעְלִים לִפְנֵי זִכְסֵס וְאִנִּי נִעְלֵל זִכְסִים זִכָּר [זִמְרָדָה חַיִּית, אֲחֵס נִעְלִים לִכְמִי זִכָּר וְאִנִּי
 נִעְלֵל לִכְסִיכֵס זִכְסֵס אֲחֵס נִעְלִים לִכְמִי זִכָּר] וְאִנִּי מַשִּׁיז רֻחוֹת וּמְעֵלָה עֲנִים וּמְעֵלָה דְשִׁים
 וּמַפְרִיָּה טֻלִים וּמַגְדֵּל זִמְסִים וּמַדְגֵּן פִּירוֹת, וְאֲחֵס נִעְלִים לִכְמִי זִכְסֵס [זִמְרָדָה חַיִּית,
 וְאִנִּי נִעְלֵל לִכְסִיכֵס זִכְסֵס וְאֲחֵס וִינֵאִים] וְקוֹנְרִין וּמוֹנֵאִים אֲחֵה מַלְאֲכֵי זִכְרֹת, לִפְיֵךְ אֲמֵר
 זִיוֹס הַשְּׁמִינִי עֲזַרְתָּ ע"כ, גַּם נִמְנָה הַמְאֻמֵּר הַזֶּה זִילְקוּט פִּתּוּחַ רִחוּ זִחְזִיכֵס זִכְסֵס הַפִּסְקִיחָהּ
 וְזִבְרֶךְ עוֹד, אֲפֻרְיָא חַיִּית, מִזִּנְיָה הַמְלָה הַזֶּה זִכָּס פִּסְקָה דְיוֹס הַשְּׁמִינִי, וְכִזָּס אִיל אֲפֻרְיָא.
 פִּירָשׁ עֵינִן יִרְךָ, וְהַמוֹסֵפִי כִזָּס פִּירָשׁ זִילֵּל זֹל וּמַעֲשֵׂיז רִחוּת הַשְּׁמִינִי, וְהַרְחִיל הַזִּיז ע"ז
 הַמַּלְאֲכֵי הַיִּזִּית *εὐφροσύνη, ἀφροσύνη*, אֲוֹלֵס אִינֵס נִאֻחִים לְמַלְאֲכֵי שְׁלִפְנִי וְהַנְכֹס שְׂהִיב
 הַמְלָה *εὐφροσύνη*. וְזִילְקוּט פִּתּוּחַ הַשְּׁמִינִי הַמְלָה הַזֶּה, וְכִזָּס זִמְקוּמָה "זוֹל" ע"י הָעֵרֶךְ,
 (סו) כֹּל זֹמֶן שִׁיבְרָל: מִקְוִין. פִּירָשׁ מַתְאֲסִפִּין, כְּמוֹ וְקוּוֹ אֱלִיָּה כֹּל הַגִּיֹס (יִרְמִי' ז' י"ז).
 הִרְאָחוּ דְרוֹשׁ עֲזַרְתָּ מַלְשׁוֹן נִעְזֵר לִפְנֵי ה' (ש"א כ"א ח') כִּי נִתְעַשֵּׂה, וְהַשְּׁנִי דוֹרֵשׁ עֲזַרְתָּ
 מַלְשׁוֹן אֲסִיפִיָּה (עֵיין אֲוִהִי' ש' עזר), (סח) אִיר לִכְסְכְּדִיר, מַחְכֵּן עַד אִיר לִכְסְכְּדִיר
 הַשְּׁמִינִי, חִסֵּר זִכָּס "אֲכַסְפִּירָה" (סז) זִלְאֵרִי, אֲחֵרָה זִעְרוֹךְ עֵךְ אֲלֵרִיָּה, זִכָּס פִּסְקָה דְיוֹס
 הַשְּׁמִינִי עֲזַרְתָּ, וְהַמוֹסֵפִי פִי' זִלֵּל וְרוּמִי *hilaria* אֲחֵהָ וְעוּנֹ. (ע) זִשְׁנִי
 וְסַכִּיחֵס, (זִמְדִּנֵּר כ"ט י"ז י"ט), זִשְׁנִי וְסַכִּיחֵס, (שס שס כִּיט וְלִיָּה) זִשְׁנִי כְּמַשְׁפֵּס
 (שס שס לִיז וְלִיָּה) וְשִׁבְרָל הַיִּימִס לֹא כְּחִיז אֲלֵל וְסַכִּיחֵס, כְּמַשְׁפֵּס, וְהַמְאֻמֵּר הַזֶּה נִשְׁנֵה
 זִכְסִפְרִי פִּתּוּחַ, יִרְזֻלְמִי רִיָּה פִּיָּח סוֹךְ הִינ'. זִנְעִל שִׁזְתָּ ק"ז סַע"ז, תַּעֲנִית ז' ע"ז, וּמוֹנָה
 זִרָשׁ פִּתּוּחַ כִּיט י"ח, וְוִהִי יִסֵּד הַפִּיטוֹן (לִיל זִנִּי לֵא סוֹכִיחֵס) גַּם זִשְׁנִי רִחוּ לְנִסְכֵּךְ הַיִּימִס,
 (עא) לְמַלְךְ כִּי, עֵיין זִמְרָדָה זִמְר' פִּכָּל, מַשֵּׁל לְמַלְךְ שְׁעֵה סַעֲוִה שְׁעֵה הַיִּימִס כִּי
 וְעֵיין סוֹכֵה כִּי ע"כ, מַשֵּׁל לְמַלְךְ זִי' אֲחֵר לַעֲזִדֵּו עֲזוּ לִי סַעֲוִה, (עב) כֹּל אֲחֵס
 שְׁעֵים פִּרְסִים. הַמְאֻמֵּר הַזֶּה נִשְׁנֵה זִמְרָדָה חַיִּית פִּי' הֵךְ יִפֵּה (זכ' א') וְכִפִּי הֵךְ יִפֵּה זכ'
 (ד'). וְזִמְרָדָה שִׁרְט מְזוֹמֵר קִיט וְזִמְרָדָה זִמְר' פִּכָּל, וְתַחְמוּחֵל פִּתּוּחַ, וְזִנְעִל סוֹכֵה כִּיָּה
 ע"ז הֹאז זִכָּס ר' אֲלַעֲזֵר, וְכֵן מוֹנָה זִכְסִי' ה' סוֹפְרִים סִימֹן ע"ה (דְּפוס וּוִינִיָּהֵל דָּךְ
 קמ"ז ע"ה) אִיר לִי שְׁעֵים פִּרְסִים הִלְלו כְּגֵד מִי כְּגֵד שְׁעֵים אֲוִמוֹת כִּי, וְכֵן מוֹנָה זִמְרָדָה

בחג, כנגד שבועים אומות, (ענ) שלא יצאו העולם מהם, (ער) הד"ד תחת אהבתי ישטנוני ואני תפלה (תהלים ק"ט ד'), במותחים אנו בתפלה, וכיון שיצאו שבועת ימי החג, * (ער) אמר הקב"ה לישראל, יודע אני בניי שכל שבועת ימי החג, הייתם עוסקים בקרבנות של אומות העולם, ועכשיו אני ואתם נשמת יחד, ואני מטריח עליכם הרבה, אלא פר אחד ואיל אחד, וכיון ששמעו ישראל כך, התחילו מקלסין להקב"ה, ואומרים זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, (ער) א"ר אבין אין אנו יודעין במה לשמוח, אם ביום, אם בהקב"ה, ובא שלמה ופירש, נגילה ונשמחה כך (שה"ש א' ד'), כך בתורתך, כך בישועתך, א"ר יצחק כך, בעשרים ושנים אותיות שכתבת לנו בתורתך, ב' תרי, כ' עשרים:

(עו) אלה תעשו לה' במעריכם (במדבר כ"ט ל"ט), התורה מרמזת לה' לישראל, ואומרת להן, תניין יומיא, (עו) ר' ברכיה בש"ר אבא בר כהנא אמר, כתיב ושמרת את הדוקה הזאת למועדה וגו' (שמות י"ג י'), (ער) התורה מרמזת ואומרת תניין יומיא, א"ר יוחן ב"ד סימון כתיב השקיפה ממעון קדשך מן השמים (דברים כ"ו ט"ו), מה כתיב בתריה היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות (שם שם י"ו), ומה ענין זה אתר זה, אלא כל זמן שישראל עושין רצונו של הקדוש ברוך הוא ומוציאין מעשרותיהן כראוי, והן יכולין לומר בערתי הקדש מן הבית (שם כ"ו י"ג), הקב"ה מרמו להן לישראל, ואמר להן (עט) תניין יומיא, ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום (דברים ר' ד'):

חסלת פסקא ביום השמיני עצרת.

הערות ותקונים.

חדא פ"ח (צית המדרש ח"צ נד 175) ונחא ע' פרים כנגד ע' אומות כל את מוצא ע' פרים היו ישראל מקרינים נחג על האומות לכפר עליהם. ומה יסד הפייטן צפוט תזורת ש', ליום צ' דסוכות (ענ) שלא יצאו העולם מהם, נכ"י אקספולד שלא יצא העולם מהם. וצילקוט סוף רמז תשפ"צ ונמדרש חזית צ"ה המקומות הניר', שלא יצא העולם מהם. ופ' הנו"כ יצא שלא יצא עולם תואר וריק מהם, תואר ונזאר ח"ח ד"ח ורקניא עכ"ל. אולם לא יד אל עומק כוונת המאמר, כי שבעים פרים שהיו ישראל מקרינים כנגד שבעים אומות, היה לכפר עליהם שירדו גשמים בצולם. כמ"ש רש"י סוכה ל"ה ע"ג, ח"ל כנגד שבעים אומות לכפר עליהם שירדו גשמים בכל העולם לפי שמדוונים נחג על המים עכ"ל, וכן מוצאתי נמדרש ש"ט מזמור קיט תחת אהבתי ישטנוני ואני תפלה, שבעה פרים אלו מקרינים נחג על שבעים אומות ואנו מתפללים עליהם שירדו גשמים כ"י, וא"כ לפי נוסחת המדרש או אם נתקן ש"ל שלא ינטער העולם מהם, הכוונה שלא יחרז או לא ינטער העולם מהם כשלא ירדו הגשמים. וננוסחא אחרת מתפסקא הזאת. שהערתתי מוכי' אקספולד, והוצא צילקוט פנחס רמז תשפ"ב, הג' א"ר פנחס בן חמא שבעים פרים היו שהיו ישראל מקרינים נחג כנגד שבעים אומות שישנו בצלחה וכן מוצאתי צנח"צ סוף ה' סופרים אות ע"ה, שבעים פרים היו ישראל מקרינים שבעת ימי החג כנגד ע' אומות, כדי שיהיו יושבין בצלחה, (ער) הה"ד תחת אהבתי ישטנוני ואני תפלה, וכן מוצא נמדרש חזית שם צ"י הכ"ן יפ"ה. ומה שהציג פה הכתוב הזה, תנין עפ"י מדרש ש"ט מזמור ק"ט, תחת אהבתי ישטנוני, אמרו ישראל לאלה כל אלה עושה לכם הקב"ה בצבילנו ואתם גוללים אותנו תחת אהבתי ישטנוני, שבעים פרים אלו מקרינים נחג על שבעים אומות ואנו מתפללים עליהם שירדו הגשמים כ"י ע"כ, וכן תראה בנחמנוחא פנחס ונמדרש צנח"צ סוף פכ"ח ציום השמיני עצרת, זש"ה תחת אהבתי ישטנוני ואני תפלה את מוצא נחג ישראל מקרינים לפנך ע' פרים על ע' אומות, אמרו ישראל צנון העולמים הרי אנו מקרינים עליהם שבעים פרים והיו צריכין לאהוב אותנו והם תחת אהבתי ישטנוני לפיכך אמר להם הקב"ה כ"י. * (ער) אמר הקב"ה עד כי עשרים מוצא נחג זרוע (אלכא ציתא סימן ז' צסם הפסיקתא). (ער) א"ר אבין כ"י, מוצא לעיל פסקא שז א"ש, ונמדרש חזית צ"י נגילה ונשמחה בך, (עו) אלה תעשו, מוצא צילקוט פנחס רמז תשפ"ב, (עו) ר' צרכיה צב"ר אבא צבי כרמולי ר' אבא צב"ר צרכיה. (ער) התורה מרמזת, פה חסר וכנ"ל, ר' הונא צב"ר תנחום צ"י יוחן אמר עשיתם אין כתיב כאן, אלא תעשו, התורה מרמזת כ"י, ונאמר ללכו נכ"י אקספולד וכרמולי וצילקוט, רק צילקוט חסר שם האומר, (ער) תניין יומיא, צילקוט שם הגירסא תמנין

תמנן יומיא נטעות, והגירסא שלפנינו וכן נכ"י אקספארד נכונה, והכוונה נמלת תמנן
שמשו הדבר פעם שנית, מלשון חז"ל לעבור פרשתא דא ואחתייה (מנילה ד' ע"א), פירש"י
אפי"ס פרשה זו ולאנה אותה פעם שנית, ומהו תראה ננוסחא אחרת מפסקא הזאת
שהעתיקתי, גם צילקוט פנחס רמז תשכ"ג שהציג את הנוסחא האחרת, הגירסא הקצרה
מסגיר להם פנים ומה אומר להם בניי מהו שונים היום הזה נטונה ונלץ אלני, מנן
שכתוב אלה תעשו לה' נמועדיכם.

(א) נוסחא אחרת

מפסקא ביום השמיני עצרת.

ביום השמיני עצרת, הלכה, אדם מישראל מהו שיהא לו מותר לאכול בסוכתו
ביום השמיני, (ב) כך שנו חכמים, אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה
ולמעלה, בשביל כבוד יום האתרוג, א"ר יהושע בן לוי, צריך אדם להפריש עצמו
מסוכתו ביום השמיני, שכבר אמרה תורה בסוכות תשבון שבעת ימים (ויקרא כ"ג
ט"ב), (ג) ולא שזונת ימים, ואם היתה סוכתו עריבה עליו, היאך יעשה, (ד) א"ר
הושעיא, נכנס ומקדש בתוך ביתו, ונכנס ואוכל בתוך סוכתו, (ה) ר"א צריך
לפוסלה מבעוד יום, וכיצד הוא פוסלה, מעביר חרות אחת הימנה והוא פוסלה,
ולמה הוציאה עליו התורה שיכנס בתוך ביתו ביום השמיני, מפני שרגל בפני
עצמו הוא, (ו) ורבנן אומרים, יום השמיני רגל בפני עצמו, פייס בפני עצמו,
קרבן בפני עצמו, מעון ברכה לעצמו, מה ברכה הוא מעון, (ז) א"ר אלעזר להוכיח
בו זמן, תרע לך שהוא מועד בפני עצמו, (ח) א"ר אבין הלוי א"ר אחא, בכל
ימות החג כתיב וביום, ובוה כתיב ביום, להודיעך שמועד בפני עצמו, מנין ממה
שכתוב בענין ביום השמיני עצרת תהיה לכם.

ד"א ביום השמיני, וז"ל יספת לגוי ה' יספת לגוי נכבדת (ישעי' כ"ז ט"ו), מהו
יספת לגוי, (ט) אמר לו הגביא רבון העולמים, לגוי שלא קילסך עליה,
את נותן לו בן, ואינו מוהלו, אלא מגדל לו עולה ובלורית, את נותן לו בית,
והוא מעמיד בתוכו צלם, הוי יספת לגוי ה', קראך ה' נכבדת המינו, אבל ישראל
יספת נכבדת, את נותן לו בן והוא מוהלו לשמונה ימים, את נותן לו בית והוא
קובע לו מזוזה, גג הוא עושה לו מעקה, הוי יספת לגוי נכבדת:
ד"א

הערות ותקונים.

(א) נוסחא אחרת, הנוסחא הזאת נמנלת נכ"י אקספארד, והעתיקתה פה, ועיין
לעיל בפסקא ביום השמיני הערה ז'. הערות שזכ"י הניל מתחלת הפסקא ביום השמיני
אשר לפניו, גם לפני הילקוט היתה הנוסחא הזאת נקובת שהיה לפניו מהפסיקתא.
והציגה בפרשה פנחס רמז תשכ"ג. המתחלת ביום השמיני עצרת הלכה, אדם מישראל
כו'. ואחרי הציג קצת מהנוסחא הראשונה, המוצא למעלה, (ב) כך שנו חכמים, משנה
סוכה מ"ח ע"א. (ג) ולא שזונת ימים, המלות האלה חסרות צילקוט. שם, (ד) א"ר
הושעיא, עיין לעיל בפסקא ביום השמיני שם הגירסא ר' אחא ור' חנינא זב"ר הושעיא,
ועי' בהערה ס"ב. (ה) ר"א צריך לפוסלה, עיין לעיל שם הוא צב"ר אצל צב"ר כהנא
ר' חייא צב"ר אבי צב"ר, וכ"ס צירושלמי סוכה פ"ד ה"ה, וצילקוט שם נטעות ד"א
נמקום ד"א ור"ל רב אומר, (ו) ורבנן אומרים, צילקוט שם רבא אומר, ועיין לעיל הוא
מאמר ר' יוחנן, וכ"ס צירושלמי סוכה פ"ה ה"ז, ותציג פ"ה ה"ז, (ז) א"ר אלעזר.
פסקא שלפנינו למעלה א"ר אילא, וכ"ס צירושלמי ע"ש בהערה כ"ח. (ח) צילקוט שם א"ר
אילעא, (ח) א"ר אבין הלוי א"ר אחא, צילקוט א"ר חייא נמקום א"ר אחא, ועיין לעיל
הערה נ"ה, (ט) אומר לו הנציא, מכלן עד אצל ישראל, חסר צילקוט פנחס, (י) ד"א
יספת

(י) ד"א יספת לגוי, רבנין אמרו, (יא) כל שאת מוסיף לנו ימים טובים, אני מוסיפין לך קרבנות, (יב) א"ר לוי בכל חודש וחודש שבקיין, ביקש הקב"ה ליתן לישראל מועד, בניסן נתן להם הפסח, באייר נתן להם ספח קמון, בסיון נתן להם עצרת, בתמוז היה בדעתו ליתן להם מועד גדול, ועשו להם את העגל, ובטל תמוז ואב ואלול, בא תשרי ופרע להם, ראש השנה ויום הכפורים והחג, אמר הקב"ה לאחרים הוא פורע, ושלו אינו נוטל, תן לו יומא, ביום השמיני עצרת תהיה לכם.

ביום השמיני עצרת תהיה לכם, (יג) זש"ה תן חלק לשבעה וגם לשמונה (קהל) י"א ב'), ר' אליעזר ור' יהושע אמר תן חלק לשבעה, אלו שבעת ימי השבת, וגם לשמונה אלו שמונה ימי המילה, ור' יהושע אמר תן חלק לשבעה, אלו שבעת ימי הפסח, וגם לשמונה אלו שמונת ימי החג, ר"א תן חלק לשבעה, א"ר לוי תן חלק לשבעת ימי החג, וגם לשמונה הוהיר הקב"ה אף בקדושת יום השמיני, ד"א תן חלק לשבעה, (יד) א"ר יהודה ב"ר סימון בשם ר' מאיר, אם נתן חלק לשבעת ימי הנדר, וגם לשמונה את זוכה שאותן לך בן, ואת מיהלו לשמונה, (טו) ד"א ביום השמיני עצרת, להלן את אומר עצרת לה' אלהיך, וכאן עצרת תהיה לכם, א"ר חנינא בר אדא, בפסח אני נועל מפניכם את הדוחות ואת הגשמים, בשביל שהזקקו למלאכת השרה, אבל עכשיו בחג אחס נועלים עצמיכם מלפני, ואני פותח לכם את האוצרות שבהם הדוחות, ואוצרות שבהם הגשמים, הוי עצרת תהיה לכם.

ד"א עצרת תהיה לכם, א"ר לוי בשם ר' חמא בר חנינא, למה הרבר דומה, לשני פרנמטיוטין שנכנסו למדינה, נענה אחד כהן ואמר לחבירו, אם פותחין אנו שנינו כאחת, דרי אנו עושין (טז) אפרגיה במדינה, אלא את פתח שבתך, ואני פותח שבתך. א"ר חנינא בר אדא מה יפו פעמך בנעלים (ש"ש ו' ב'), בנעל אין כתיב כאן, אלא בנעלים, בשתי נעילות, נעילה בפסח, נעילה בחג. אמר הקב"ה לישראל בני אתם נועלים בפני בפסח, ואני נועל בפניכם בחג, ואני משיב רוחות, ומעלה עננים, ומוריד גשמים, ומפריח מללים, ומגדל צמחים, ומרשן פירות, ואתם נועלים בפני בפסח, ואתם יוצאים וקוצרים ומוציאים אותה מליאה ברכות, לפיכך צריך הכתוב לומר ביום השמיני עצרת תהיה לכם.

ד"א עצרת תהיה לכם, למה נעצרו עוד יום אחד, (זו) למה הרבר דומה, למלך שדניע לו יו"ט, באו ארסיו וכבדו אותו, באו בני ביתו וכבדו אותו, היתה מטורא מרמזת בהן, עד שנוהג עמכם תבעו צרכיכם מידו, כיון שלא הבינו, כבשה אותם מטורא עוד יום אחד, שיחבעו צורכיהן מן המלך, כך הוזהרה מרמזת לישראל, תבעו צורכיהם, כיצור וביום השני ונסכיהם (במדרב כ"ט ו"ג), וביום הששי ונסכיה (שם שם כ"ט ו"א), וביום השביעי כמשפטם (שם ל"ב ו"ג), מ"ם יו"ד מ"ם מים, כיון שלא הבינו כבשה אותם עוד יום אחד, זה ביום השמיני (שם שם ל"ה). (יח) אתה מוצא כשם שעצרת של פסח רחוקה חמשים יום, אף זאת היתה צריך

הערות ותקונים.

יספת לגוי, צילקוט פנחס נמוץ לפני זה, נחת שלום לפרעה שחא קראך ה' לא נחירופין וגדופין כו', והוא מפסקא הראשונה, (יא) כל שאת מוסיף לנו ימים טובים כו', עיין תנחומא פנחס, ומדרש צמיר סוף פכ"א, אמרה כתי' לפני הקצ"ה ענין להוסיף לנו מועדים כו'. (יב) א"ר לוי בכל חדש כו', עיין לעיל בפסקא הראשונה, א"ר לוי כך עלתה דעתו של הקצ"ה כו'. (יג) זש"ה תן חלק לשבעה, עיין לעיל בפסקא הראשונה, וזה ערה מ"ז, (יד) א"ר יהודה צ"ר סימון, עיין לעיל וזה ערה כ"ג, (טז) ד"א ביום השמיני נתן חלק לשבעה כו', עיין לעיל בפסקא הראשונה, (טז) אפרגיה, עיין מ"ז לעיל בפסקא הראשונה, וזה ערה כ"ה, והעירתי שם שצילקוט נשמטה מלה זו, ונכתב במקומה "חול" (זו) למה הדבר דומה, עיין לעיל א"ר אלכסנדר, למלך שצאת לו שמחה, צמחים קנת, (יח) אחס מוצא כשם שעצרת של פסח רחוקה כו', א"ר צ"ן לוי למסיד, נשנה לעיל בפסקא הראשונה, צמחים קנת, וע"ש הערה ס"ד וס"ה, ומזה יסד הפייטן (מערב ליל שמיני עצרת) שמיני

צריך להיות רחוק. חמשים יום, ולמה היא סמוכה לתנ. א"ר יהושע בן לוי, למה דבר דומה, למלך שהיו לו בנים הרבה, מרם נשואים במקום רחוק, מרם נשואים במקום קרוב, כשהיה מבקשם אורם שהיו נשואים במקום קרוב באין אצלו, וכשהיו מבקשים לילך היה מניח, למה כן שהדרך קרובה, ובכל יום שרם מבקשים לילך ולחזור היו הולכין ובאין, אבל אותם שהיו נשואים במקום רחוק, באין אצלו, וכשהיו מבקשים לילך, היה כובשן עוד יום אחד אצלו. כך בפסח ימי הקץ, והם עולין בעצרת לירושלים, אחר חמשים יום, אבל עכשיו אחד התג ימות הגשמים הן, והדרכים מרחות, לפיכך אמר הקב"ה עד שרם כאן יעשו את העצרת, חיי ביום השמיני עצרת תהיה לכם.

והקרבתם עולה אשה רית ניתוח לה' פר אחד איל אחד (שם שם לו), (יש) א"ר פנחס בן חמא, שבעים פרים היו ישראל מקריבין בחג, כנגד שבעים אומות העולם, (כ) שישבו בשלוח, (זא) וכן היה ר' ברכיה מחשבן, ביום הראשון שלשה עשר ובשביעי שבעה, הרי עשרים. ביום השני שנים עשר ובשמיני שמונה, הרי עשרים, ביום השלישי אחד עשר ובחמישי תשעה, הרי עשרים, וביום הרביעי עשרה, הרי שבעים. אמר הקב"ה בני כל ימי התג. אנו מורחין עם האורחים, אני ואתם נמסור היום הזה, הוי פר אחד איל אחד. א"ר חנינא בר יודן, כיון שהיו ישראל עולין לירושלים ומקריבין קרבנות התג, כביכול הקב"ה מסביר להם פנים, ומה אומר להם בני (כב) תהו שונים היום הזה בטובה, ובאין אצלי מנין שכתוב אלה תעשו לה' במועדיכם (שם שם ל"ט), (כג) מה ראה להיות פורת בכל יום, אלא (כד) לימך התורה דרך ארץ, שאם ילך אדם לאכסמא וקיבלו חברו, יום א' מאכילו עופות, (כה) בשני מאכילו דגים, בשלישי בשר, (כו) ברביעי ירק, פורת וחולך עד שמאכילו קטנית. תהיה לכם (שם) אמר הקב"ה לישראל, השמחה נאה לכם, המועדים נאים לכם, ימים טובים נאים לכם:

הערות ותקונים.

שמיני חקר לאספו עם שצעה מפני טורח כו' ציום השמיני, (יש) א"ר פנחס ז"ל ע' פרים, עיין לעיל דא"ר פנחס כו', ובהערה ע"ז, (כ) שישבו בשלוח, עיין לעיל הערה ע"ג, (כא) וכן היה ר' ברכיה מחשבן כו', עיין צה"ה סופרים סימן ע"ה, (כב) תהו שונים כו', עיין לעיל הערה ע"ה, (כג) מה ראה להיות פורת בכל יום נראה נמדרש צ"ח סוף פכ"ח וצתחומא פנחס, ופירש שהיו מקריבין בכל יום א' פחות מיום שלפניו, (כד) לימך התורה ד"א שאם ילך אדם כו', צתחומא וצ"ח שם ומוצא צרש"י פנחס כ"ט ל"ג, צ"ס הצתחומא, (כה) צ"ח מאכילו דגים צל"ש צ"ח, עיין חוספת חולין דף פ"ד ע"א ד"ה עשרה שהצילו מי ש"ג לו עשרה מנה ירק לטורח דגים, הצמים מנה ירק לטורח צ"ח, צתחומא היו דגים צול יותר מן הצ"ח, חלל נמדרש אומר אורחים יום א' אורחים ותרנגולים יום ב' דגים, יום ג' צ"ח, יום ד' קטניות עכ"ל. וכוננו למאמר הזה. וצתחומא הגירסא צ"ח דגים, צל"ש גזירה, (כו) צרציעי ירק פיתח והולך עד שמאכילו קטנית, צרש"י פנחס שם, למחר מאכילו קטנית, למחר מאכילו ירק, וכן הצילו חממי החוספת, ציום ד' קטניות,

פ ס ק א ל"ב.

וזאת הברכה.

(א) וזאת הברכה (דברים ל"ג א'), ולכן יתכה ה' לחננכם (ישעיה ל' י"ח), א"ר ברכיה לכן יצפה אין כתיב כאן, אלא לכן יתכה, כהדיון ציידא (ב) דמחבי לצידא. (ג) א"ר אחא מצינו שכל המלמד מניגוריא על ישראל, הקב"ה מרוממו בעולם, (ד) דכתיב ולכן ירום לרחמכם (שם), א"ר יודן ממי את למר מאחימען בן צדוק, ואחימען בן צדוק אמר ארועה נא ואבשרה וגו' (ש"ב י"ח י"ט), (ה) ויאמר השלום לנער אבשלום (שם שם כ"ט), ויאמר אחימען ראיתי (ו) (את) ההמון וגו' ויאמר המלך סב התיצב כה ויסב ויעמוד (שם שם ר'), מהו ויסב ויעמוד, א"ר אבא בר כהנא (ז) אם היה דוכוס איתעביד (ח) איפרכוס, אי הוה איפרכוס איתעביד (ט) איסטרטליטוס והנה הבושי בא ויאמר הבושי יתבשר אדוני המלך וגו'

הערות ותקונים.

(א) חלח הנכרה. היא קריאת התורה לשמחת תורה, כדאמרן מנחם ל"א ע"א, למחר קורין חלח הנכרה, ונכ"י אקספארד חסרה הפסקא הזאת, ומנחם גם נכ"י כרמולי, וכן היתה לפני הנאון חידא, ח"ל בספר שם הגדולים (אות פ' סימן ק"ט), ור"ח דף אחרון מ"ט פסיקתא דרז כהנא נקלף כ"י י"ן נו"ן, וכתוב בסוף הדף כלשון הזה: חלח חלח הנכרה צדוק המקום שזכינו להשלים פסיקתא דרז כהנא ע"כ. כנראה שהיא מחזורת על הפרשיות ע"ל. ואשר הניחו להשערה זו, יען ראה שגלמה נפרשת חלח הנכרה, לכן תשז נספדרה על סדר פרשיות התורה, חולם טעה נמח"כ כי חלח הנכרה, היא הקריאה לשמחת תורה, ועליה נוסדה הפסקא הזאת. ור"ח נכ"י כרמולי, מתחלת הפסקא בשני מואמרים אחרים, האחד הוא ילמדנו רבינו העוזר לפני החינה כו', כמו שמואל נדנרים רבה ר"ש פ' נכרה, והשני הוא ילמדנו רבינו מי שעלה לקרות כו', הנמנע ג"כ נדנרים רבה שם, ואחריהם מתחיל לכן יתכה כו', כמו שהוא לפנינו פה, ולדעתי היה כן בפסיקתא רבתי. התחלה בשאלה נהלכה כיתר הפסקות. אף אם אינו עתה נקדשה, וממנה לקח המעתיק מנ"י כרמולי, לכן ליתא נכ"י הרש"ל, ונכ"י אקספארד, עיין מ"ש בהערה ז' לפסקא דביום השמיני ענרת. והמאמר הזה מונח בילקוט נכרה רמז תתק"ו בשם הפסיקתא, והתחלת הפסקא היא שם נאמנע המאמר, (ב) דמחבי לנידא, הדרוש הוא על מלת מחכה, ודרש מנחם מלשון משליכ' ביאר ככה (ישעיה י"ט ט'), (ג) א"ר אחא, מונח בילקוט נכרה שם, וכן בילקוט שמואל רמז קנ"א ד"ה ויכס והניין מדרש ט"ס הוא, ונ"ל פסיקתא. ובמדרש שמואל לא נמנע דבר זה, (ד) דכתיב ולכן ירום לרחמכם, נכ"י כרמולי, לכן יתכה ה' לחננכם, חסר סיפא דקרא ירום לרחמכם, (ה) ויאמר השלום, נ"ל ויאמר המלך שלום לנער לאבשלום, (ו) את ההמון, מלת את איננה נקרא לכן הסגרתה, (ז) אם היה דוכוס, מונח נערך ערך דכס בשם פסקא דחלח הנכרה, והוראת המלה ידוע Dux ער ננא, (ח) איפרכוס, מלה יוונית επαρχος, ופי' שר העיר, שר הפרשים, (ט) איסטרטליטוס, כ"ה גם בילקוט נכרה שמואל שם. ויונית היא επαρχος, ופירש נגיד מלחמה, כמו שהנחתי לעיל פסקא דפרה הערה ר"א, ונכ"י כרמולי, נטעות איסטרטליטוס, גם מנחמה נאחז מקומות במדרש משונש וראוי לתקנה, כמו לאסטרטליטוס (נ"ר פמ"ט), נ"ל לאסטרטליטוס, כמו שהוא בילקוט רמז פ"ג, אסטרטליטוס (נ"ר פמ"ט), נ"ל אסטרטליטוס, כמו שהוא בילקוט רמז קל"ג, איסטרטליטין (ו"ר כלי"א), נ"ל איסטרטליטין, וכן איסטרטליטין (מדרש איכה פרק סורו טמא), נ"ל איסטרטליטוס, כמו שנאמר לנכון צו"ר פי"ו, וכן לאסטרטליטין (תנחומא משפטים), ואיסרטלין (מדרש שה"ש פרק יקני), נצניהם נ"ל אסטרטליטין, ובפסיקתא רבתי פכ"א פסקא עשרת הדברות, כיון שראו עסוק איסטרטליטוס אומר עוני הוא עסוק, נ"ל איסטרטליטוס והמלות, כיון שראו עסוק נרץ למחקס, כי הן מנצנצות מאורה השניה נטעות, גם נחלפה לפעמים המלה עם אסטרטליטין אשר גם היא מלה יוונית στρατωτης ופי' איש מלחמה (סאלרט), כמו בילקוט רמז ע"ז ד"ה מהיה, ק"כ איסטרטליטין נ"ל איסטרטליטין

וגו' (שם שם ל"א), ויאמר (י) המלך לכושי השלום לנער אבשלום ויאמר הכושי יהיו כנער אויבי אדוני המלך וגו' (שם שם ל"ב), (יא) ויעל על ערית השער וירגו המלך וגו' (שם י"ט א'), מהו וירגו המלך, (יב) א"ר יצחק בר חנינא רמז (יג) ללופידין שלו ודקרו אותו, והרי דברים קל וחומר, ומה אחימעץ בן צדוק שלא דיבר על בנו של מלך לא מובה ולא רעה, וזה לכל הכבוד הזה, מי שהוא מלמד סניגוריא על בניו על אחת כמה וכמה, תרע לך שהוא כן, שכל ימיו של משה, לא נקרא איש האלהים, (יד) עד שלמד סניגוריא, שנאמר וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים (דברים ל"ג א'):

(טו) מונע בר יקבורו לאום (משלי י"א כ"ו), מונע בר זה פרעה הרשע, שהיה מונע בר בעת צרה, יקבורו לאום יעשה ארירה: אומות העולם, וברכה לראש משביר (שם), זה יוסף שהיה משביר בר בעת צרה, וברכה לראש משביר (טז) בר של תורה, יקבורו לאום, יעשה ארירה לאומות העולם, וברכה לראש משביר, (יז) זה שמלמד תורה בעין יפה: ר"א מונע בר, זה בלעם הרשע, שהוא מונע מלברך ישראל, יקבורו לאום, יעשה ארירה לאומות העולם, וברכה לראש משביר זה משה שבירך את ישראל בעין מובה. א"ר יצחק כתיב וירא בלעם כי טוב בעיני וגו' (במדבר כ"ד א'), מהו ראה, ראה שמשוה עתיד לברך את ישראל ארבע ברכות, (יח) והוא היה ראוי לברך את ישראל ארבע ברכות, אמר אני מברכן שבע ברכות, ומשה ארבע, הרי אחת עשרה (יט) אמר הקב"ה רשע זה עינו צרה בברכתו של ישראל, דיי שלש ברכות שברכן, יבא משה שעניו יפה בברכתו של ישראל, ויברכם ארבע ברכות, ואלו הן שלש ברכות שבירכן בלעם, מה מבו אוהליך יעקב (במדבר כ"ד ה'), מי מנה עפר יעקב (שם כ"ג י'), לא הביש און ביעקב (שם שם כ"א), ואלו הן ארבע ברכות שבירך משה לישראל, ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם (דברים א' י"א), ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם (ויקרא ט' כ"ג), וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן עשו ויברך

הערות ותקונים.

איסטרטליטין, כמו שהוא לנכון נז"ר פמ"ד, וכן נז"ר פמ"ח, ואפרכין ואיסטרטליטין ונשנה צסוק קה"ר פסוק גם מנצח (ושם צנצו ואיסטרטליטין), וז"ל צנציה ואיסטרטליטין. ונמדרש חזית פ' שני שני, ואיטרטליטין, ז"ל איסטרטליטין, כמו שהוא לנכון צ"י מי זאת הנשקפה, וצ"י חמרתו אלעזר צתמר איסטרטליטין, ז"ל איסטרטליטין. (י) המלך לכושי, כן מונע גם צילקוט, אזל צמקרא נאמר אל הכושי, (יא) ויעל על עליית וגו', כ"ה גם צילקוט, אזל ז"ל להפך, וירגו המלך ויעל על עליית השער כמו שהוא צמקרא, (יב) ח"ר יצחק צר חנינא, צכ"י כרמולי ח"ר חנינא צ"ר יצחק, (יג) ללופידין, צכ"י כרמולי צטעות לו פרים, וצילקוט צרכה י"ז תחקי ללוצירוס, ונ"צ פ' ראש השומרים, וצילקוט שמואל רמז קנ"א ללוצירין. וכולם מוטעים וז"ל ללוצירין, כמו שהציג הערוך ערך לטרים צסם הפסיקתא פסוק חזת הנצרכה חך צמקוט לטרים, ז"ל צערך ללוצירוס, וכתב שם המוספי פ' צל"ר laterensis ענדי המלך המלוים אותו צנצחו וצוואו הלוצים עכ"ל וכן ציוני *λαερε* פ' משרת וא"ש מלחמה. (יד) עד שלמד סניגוריא, צכ"י כרמולי וצילקוט צרכה, הגירסא עד צצירכן. (טו) מונע צר, נשנה צמדרש צ"ר פמ"א וצילקוט צרכה רמז תחקי, נמנא הרשע השני מונע צר זה בלעם, גם מונע צילקוט צלק רמז תש"ע צסם הפסיקתא. (טז) צר של תורה, עיין סנהדרין י"ז ע"א, חין צר אלף תורה, (יז) זה שלמד תורה צעין יפה, דרש משציר מן צסצר פנים יפות, (יח) והוא היה ראוי לצרך את ישראל חרנע צרכות, כ"ה גם צילקוט צרכה רמז תחקי, וצילקוט צלק רמז תש"ע, ונ"צ צסם אות חמת ז"ל שלש, ולדעתי צנלשחם טעות, וז"ל שבע צרכות, והיה כתוב לפני המעתיק ז צרכות ועשה ד מן ז שקרונים צתמונחם, ונאמר לנכון צסמו הפסקא חזת, וצילקוט צרכה רמז תחקיא וצתמונחם צרכה, וכצנא בלעם הרשע לצרך את ישראל היה ראוי לצרכן שבע צרכות כנגד שבע מנחות וכו', וכן הוא נ"כ לכך צכ"י כרמולי וכן לפנינו צתאמר אלתריו "אמר אני מצרכן שבע צרכות", (יט) אמר הקצ"ה רשע

ויברך אותם משה (שמות ל"ט ט"ג), (כ) מה ברכה ברכן, אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ה"ד ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וגו' (תהלים צ' י"ז), והדין וזאת הברכה:

(כא) ד"א וזאת הברכה, וזאת (כב) הן וכיבושיהן, לפי (כג) שהוא מקנטרן בראשו של ספר, אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל (דברים א' א') לפי' הוא חוזר ומברכן בסופו וזאת הברכה:

(כד) ד"א וזאת הברכה, וזאת הן וכיבושיהן (כה) לפי שהוא מקנטרן בראשו של ענין, מוי רעב ולחומי רשף (שם ל"ב כ"ד), ולפיכך הוא אומר בסופו אשריך ישראל (שם ל"ג כ"ט),

ד"א וזאת הברכה, (כו) אל תקרי הברכה, אלא הבריכה, מה בריכה מטרתה ממאים, אף משה מקרב רחוקים, (כו) להלן בתיה, וכאן יחי ראובן ואל ימות (דברים ל"ג ו'):

ד"א וזאת הברכה, (כז) ר' ראובן ורבנן אמרי תפילה קודמת לברכה, כתיב ברוך ה' לעולם ואמן, (תהלים כ"ט נ"ג) מה כתיב בתריה, תפלה למשה איש האלהים (שם צ' א'),

(כט) ר' בנייא בשם ר' הונא, (ל) שלש עשרה תורות (לא) כתב משה, י"ב ל"ב

הערות ותקונים.

רשע, עיין להלן בסוף הפסקא ותנחומא נרצה, (ב) מה נרצה נרכן כו', ספרא שמיני סימן ט"ז, צמ"ד פ"י, סדר עולם רנה פ"ו, רש"י ויקרא ט' כ"ג, ועיין פסקא ויהי ניוס כלות משה הערה ק"ד. (כא) ד"א חלת הנרצה, מכלן עד ד"א השני חסר צילקוט נרצה, (כב) הן וכיבושיהן, צערוך ערך כנש ד', הניא חיל צפסקא זלח הנרצה, זלח חלת לפי שהן מקנטרן עכ"ל, נשמטו דנדריו שתי המלות, הן וכיבושיהן' (כג) שהוא מקנטרן כו', אלה הדברים וגו'. עיין ספרי ריש דברים, מה ת"ל אלה הדברים מלמד שהיה דברי תוכחות כו'. (כד) ד"א חלת הנרצה, חלת הן וכיבושיהן, צילקוט נרצה שם. ד"א חלת זלח חלת הן וכיבושיהן וכן מוצא צערוך שם, ור"ל שהיה לו לכתוב זלח הנרצה, וכתיב חלת, וי' לדרשה, (כה) לפי שהוא מקנטרן נרצאו של ענין מוי רעב, עיין בספרי רש"י נרצה לפי שאמר להם משה לישראל דברים קשים תחלה מוי רעב כו' כו'. (כו) אל תקרי הנרצה אלא הנריצה, וכן דרוש צנ"ד פליט ונמ"ד פ"א על והיה נרצה, (כז) להלן נחיה, וכאן יחי ראובן ואל ימות, צילקוט נרצה שם להלן לטירה ונכ"י כרמולי השמיט המעתיק המלות האלה, והנוסחא שם מקרב רחוקים ה"ד יחי ראובן, אולם הנוסחא שלפנינו נכונה, והכוונה להלן נחיה, ר"ל נחיה נח פרעה, ודברי תורה עניים נמקום אחד ועשרים נמקום אחר, כמו שתרצה נמדרש דברים נרצה כי תנא פ"ז, נרוך אתה צנאך וצרוך אתה צלחאך א"ר יהודה נר סימון המקרא הזה מדבר נמשה, צנאך זה משה צניאחו לעולם, קירצ רחוקים זו נחיה נח כרעה (פ"י) המ"כ שהצילחו מן היאור זכחה עולם הלא, וצרוך אתה צלחאך זה משה, צניאחו מן העולם, קירצ רחוקים זה ראובן, שנאמר יחי ראובן ואל ימות ע"כ. וכן תראה נמדרש צ"ר פ"ח כיון שגז משה, החמיל מוקרצו יחי ראובן ע"כ. (כח) ר' ראובן ורבנן אמרי תפלה קודמת לנרצה, פה חסר וכנ"ל ר' ראובן [צכ"י כרמולי ר' איצון] ורבנן ר' איצו אומר תפלה קודמת לנרצה, מ"ט שנאמר על זאת יתפלל כל חסיד (תהלים ל"ז ו'), ורבנן אמרי נרצה קודמת לתפלה, כתיב נרוך ה' לעולם, מה כתיב בתריה תפלה למשה, ונאמר לנכון צכ"י כרמולי, וצילקוט שם חסר מכלן עד י"ג תורות כתב משה, ובספרי ריש נרצה איתא כד, ד"א חלת הנרצה הרי זה מושך על נרצה ראשונה, ואזו זו תפלה, שנאמר תפלה למשה (תהלים צ' א'), ועדין דבר תלי גדלח תלי, ואין אנו יודעים אם תפלה קודמת לנרצה, ואם נרצה קודמת לתפלה, כשהוא אומר חלת הנרצה, הוי תפלה קודמת את הנרצה, ואין נרצה קודמת לתפלה ע"כ. (כט) ר' צבי, צכ"י כרמולי ר' מני, (ל) י"ג תורות, צילקוט נרצה שם הגירסא ד"א חלת הנרצה, חלת התורה י"ג תורות כו', והשמיט שם האומר כדרכו לרז, ונמדרש שיט מזמור ז' המאמר הזה צמס ר' חלנו. (לא) כתב משה, צכ"י כרמולי ונמדרש

ל"ב שבטים, (לב) ואחד לשבטו של לוי, שאם בקש אחד מן השבטים לעקור דבר אחד מן התורה, יהא שבטו של לוי מציא ספר תורה שלו, ומגידו מתוכו, (נג) ו"א שבטים בידך משה ולמה לא בדרך לשבטן של שמעון, לפי שהי' בלבו עריו על אותו מעשה שעשה בשבטים, דרי הוא אויב וישב ישראל בשיטות (במדרב כ"ה א'), (לד) והנה איש מבני ישראל וגו' (שם שם ו'), בשביל כך לא ברכו, ואעפ"כ (לה) כופלו ליהודה (לו) דכתיב וואת ליהודה ויאמר שמע ה' קול יהודה (דברים ל"ג ו'), ואין שמע אלא שמעון, דכתיב כי שמע ה' כי שגואה אנכי וגו' (בראשית כ"ט ל"ג), ר' יהושע דסיבנין בשם ר' לוי אומר משל לשור שהיו עסקיו רעים, (לז) עמד צייר וצר איקונין של ארי באבוס, כדי שיהא מביט ומתירא, כך נמשל שמעון כשור, ויהודה כאריה, לפיכך (לח) כופלו ליהודה, (לט) ובשביל שלא בירכו לא העמיד שופט, (מ) ודכתיב מלך ומרי (מא) בתרצה שבעת

הערות ותקונים.

ונמדרש ש"ט סס, נאחזו היום שינא מן העולם, (לב) ואחד לשבטו של לוי, למאמר הזה כון הרמזים ז"ל נהקדמתו לפי המשנה, וכחז"ל ספרי תורות כו', והספר הי"ג נחמה ללוים כו'. ונמדרש ש"ט סס הגירסא ואחד שהיה מונח נאחזו שאל יבקשו לזיף מחסה לא היו יכולין, וכן נמדרש דברים רבה פ' וילך, נמנא המאמר הזה בשבטים קנת, ח"ל המדרש רבין אמרי כיון שידע משה שהיה לו למות נאחזו היום מה עשה, ח"ר ינאי כתב יג תורות, ויז ל"ב שבטים, ואחד הניח נאחזו, שאל יבקשו לזיף דבר, שהיו מוהלין אותם שגארו כו', ומונא המאמר הזה נאחזו דרוע ח"ז הלכות מ"ג אות פ"ט (דף כ"ד ע"א) ונעשות שם נפסיקתא דפי' אחס נגזים. וז"ל נפסיקתא, ונמדרש דברים פ' וילך, או אולי הוא נילמדו פי' נגזים. וכן ראינו נמדרש פי' ערבי פסחים הניא כן נסא הספרי והוא נעשות, כי לא נמנא מחלומה מזה נפסרי. וראינו נאגדת נקורת להרצ נאחזו המסרין חיות ז"ל (דף ז' ע"ב), העיר ח"ל מה שכתב הרמזים נהקדמתו לפירש המשנה כי משה כתב יג ספרי תורות, ונרשם לעיין נפסרי, ולא נמנא שם, אכן נמנא נדברים רבה פ' וילך, אולם מי יודע מחלומה מכלתא הניא זאת הרמזים אשר גס נעל המסדר מדרש דברים רבה הניא משם עכ"ל. אכן תראה שכן נמנא לפנינו נפסיקתא. וכן נסנה נמדרש ש"ט סהנאלי. (לב) ו"א שבטים בידך משה, נסנה נמדרש ש"ט סס, ומונא נילקוט נרכה רמז תתק"ן, ונילקוט תהלים רמז תת"א, (לד) והנה איש מבני ישראל, ומפורש נקרא, ושם איש ישראל המכה אשר חת הכהה את המדינית זמרי בן סלוא נאחזו נח"ל נאחזו נח"ל (דף ז' ע"ב), נמדרש פי' נאחזו, נ"ל טפלו ליהודה, כמו שהיו נכ"י כרמולי, ונמדרש ש"ט ונילקוט, (לז) חלח ליהודה כו'. נמדרש ש"ט ומונא ז' הגירסא, אר"י דסכנין נגזריל אעפ"כ טפלו עם יהודה, שנאמר (יהושע י"ט ט') ותכל בני יהודה נחלת בני שמעון ע"כ וכן סיפא דקרא כי היה חלק בני יהודה רב מהם וינחלו בני שמעון נתחם נחלתם. וזה שטפלו עם יהודה, ועיין ספרי נרכה נפ' חלח ליהודה, (לז) עמד צייר וצר איקונין של ארי כו' נמשל שמעון כשור ויהודה כאריה, וזה תראה נזהר ויחי (דף רל"ז ע"א), אכל יהודה אריה, שמעון שור וזה אוקומה זמרי בן סלוא משגיחין דא לקבל דא דא, מייחיה ודא משמאל, להורות דעונדי נישין, אמרו נצייר אקונין דאריה נקופטיה ויסתכל ביה וידחל מניה, כך שמעון שור יהודה אריה שמעון לא זכה לנצרכאן אלא טפל ליה משה ניהודה, כתב הכא שמע ה' קול יהודה, וכתיב החס כי שמע ה' כי שגואה אנכי ע"כ, מזה תראה כי דבר הזהר מיוסדים עפ"י הפסיקתא. (לח) כופלו, נ"ל טפלו, (לט) ובשביל שלא בירכו לא העמיד שופט, מונא נילקוט נרכה שם. ועיין ילקוט שופטים רמז מ"ז מה שהניא נסא מדרש תדשא משה שגזר ששטט בשבטים שופטים ומלכים ומשנע שמעון לא קם לא שופט ולא מלך נצביל הסתא עשה זמרי בשבטים [נ"ל נשיתים] כו'. והוא לפנינו נמדרש תדשא פ"ח נדפס נצית המדרש ח"ז דף קע"א שהניא לאור ידידי הרב החכם הגדול מהר"א יעללינעק. ועיין חוספתא סוכה פ"א, ונצביל סוכה כ"ז ע"ב, אין לך כל שנט ושנט של העמיד שופט, נראה שגם שמעון העמיד שופט, ועיין נפירש"י שם שסיים מראשון ושמעון נד ואשר לא מנאלי מפורש שהעמידו שופטים ע"כ. אולם מהפסיקתא שלפנינו תראה שנט שמעון לא העמיד שופט כלל, ואי"כ

צצה

שבעת ימים (מ"א י"ז ט"ו), א"ד יורן לית שבעת יומין במלכותא כלום, (מב) אחד עשר מזמורים אמר משה, כנגד אחד עשר שבטים שבידך, ואלו הן תשוב אנוש עד רבא ותאמר שובו בני ארם (הרלים צ' ג'), זה שבטו של ראובן, (מג) שהן בעלי תשובה למקום. יושב בסתר עליון בצל שרי יתלונן (שם צ"א א') זה שבטו של לוי, שהן מחלוננין בעזרה, (מד) רננו צדיקים בה' (שם ל"ג א'), (מה) זה שבטו של יששכר, (מו) שהיו עוסקין בתורה, עדותיך נאמנו מאד לביתך נאווה קודש (שם צ"ה ה'), זה שבטו של בנימין, (מז) שהיה בית המקדש בנוי בתחומו. אל נקמות ה' (שם צ"ד א'), זה שבטו של גר, (מח) שהוא עתיד לגדע (מט) משתינתן של אומות, א"ר יהושע בן לוי עד כאן שמעתי מכאן ואילך (ג) צא ואפשר רעצמך: איש

הערות ותקונים.

וא"כ דברי רש"י ז"ל צ"ע. ועיין מה שהעיר הגאון מהר"ש חיות צהוספות לספרו דף א' בהערה, (מ) והכתיב מלך זמרי נחצה, זמרי בן סלוא היה משצט שמעון כמפורש בקרא זמרי בן סלוא נצית אב לשמעוני (צמדנר כ"ה יד), ועיין צמדנר צ"ר פע"א, ותקרא את שמו שמעון, זה עתיד להעמיד שונה זה זמרי ע"ש נח"ל, ולא חדע מה ענין זמרי זה, שהיה עבד למלך אלה בן נעשה, לזמרי בן סלוא, ומיין זמרי זה המכר נמלכים היה משצט שמעון, ואולי היחה קנלה נידם, (מא) צמדנר שצעת ימים, צ"ל שצעת ימים נחצה, (מב) אחד עשר מזמורים, מוצא צילקוט צרכה שם, וצילקוט תהלים רמז תתמ"א, (מג) שהן צעלי תצונה למקום, כ"ה גם צילקוט צרכה שם, אלל צמדנר ש"ט, וצילקוט תהלים תצז אנוש עד דכא [ותאמר שונה צ"י אדם] כנגד ראובן יחי ראובן, ולא ימות חסר שהן צעלי תצונה למקום, והצ"ח ראיה מהכחזו יחי ראובן, על פי תאמרם כספרי צרכה פי יחי ראובן, ח"ל מה ת"ל יחי ראובן ואל ימות, שצעה ראובן תצונה, וכן תראה בפסיקתא פסקא שונה, וצמדנר צ"ר פפ"ד, ח"ל הקציה (לראובן) אתה פתחת בתצונה תחלה כ"ו, (מד) רננו, פה צ"כ הרשד"ל גם צ"כ כרמולי חסר לפני זה, ומזמר שיר ליום השבת עוב להודות לה' (תהלים צ"ב א' צ"י), כנגד שצטו של יהודה, שג"ל הפעם אודה את ה' על כן קראה שמו יהודה (בראשית כ"ט ל"ה), כמו שהוא צילקוט צרכה צס הפסיקתא, וצמדנר ש"ט וצילקוט תהלים שם, (מה) זה שצטו של יששכר, צילקוט צרכה שם חסרות המלות, רננו צדיקים צה" וצמדנר ש"ט שם, וצילקוט תהלים, שצטו המלות מחקוהם, גם הצ"ח שם המקרא לכו צרננה לה', תחת רננו צדיקים צה', (מו) שהיו עוסקין בתורה, וכן תראה צמדנר צ"ר פע"צ יששכר עוסק בתורה, חזבון יוצא צימים, וכן אמרו צימא כ"ו ע"א אמר רבא לא משכחת צורבא מוצנן דמורי אלא דחיי משצט יששכר דכתיב ומצני יששכר יודעי ציה לעתים לדעת מה יעשה ישראל, וצמדנר ש"ט הגירסא שהוא עוסק צרננה של תורה, (מז) שהיה צית המקדש בנוי בתחומו, וכן אמרו מה היה צתלקו של צימיון אולם והיכל צית קדשי הקדשים (יומא י"ב ע"א), וכן גמירי שכינה צתלקו דצימיון (צנחם ל"ד ע"ב), וכן צמדנר צ"ר פנ"ט צימיון אלא שחתף צמכיתו של יוסף צנה צית המקדש צתלקו, (מח) שהוא עתיד לגדע, דצמדנר ש"ט שם צמדנר ש"ט שאליו זכור לטוב עומד ממנו שהוא עתיד לגדע משתינתן של אומות, והנסתחא הואת נכונה, כמו תראה צמדנר צ"ר פע"א, צא גד אחא גדא דציחא, אחא גדא דעלמא, צא מי שעתיד לגדע משתינתן של אומות העולם ומנו אליהו, ע"כ. ומזה צתי' (בראשית ל' י"א), דעתיד למנדעא משתינתן דעלמא, יא לתקן שג"ל למנדעא, והנה הוא דעת ר' נהוראי דאליהו משל גד היה אלל צמדנר שם תראה צסיס צא אליהו ועמד שחתף צמכיתו מה אדם צתלקו מה אלי ומצני צניה של רחל. ועיין תוספת צ"מ ק"ד ע"ב ד"ה מהו, והצי"ח שם דברי המדרש מצ"ר, (מט) משתינתן, פי' יסדות, (ג) צא ופרש לעצמך, ר"ל הדורשים עד כה שמעת, ומכאן והלאה המזמורים המדרשים על יתר השבטים צא וכפר לעצמך, וצילקוט צרכה שם מוצא אח"ז נ"כ צסם הפסיקתא, ר' לוי אמר צ"ר אחי צר תצינא שנים עשר [צ"ל אחד עשר] ומזמורים שאמר משה צטכסים של צנאה אמרן ולמה לא אמרן בתורה, אלו דברי תורה ואלו דברי צנאה ע"כ, וממא צמדנר ש"ט שם צסוק המאמר, ושם הגירסא צסם ר' תצינא, וצילקוט תהלים רמז תתמ"א צס"ר חייא צר תצינא. וצמדנר ש"ט שם תציס ואין מפסיקין צין צרי

אִישׁ האֱלֹהִים, (נא) אִישׁ בשׁעָה שְׁעָלָה לַמִּזְבֵּחַ, אֱלֹהִים בִּשְׁעָה שִׁירֵד לַמָּשָׁח, (נב) וַיֵּרָא אֲחֵרֹן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה (שְׁמוֹת ל"ד ל') :

ד"א אִישׁ האֱלֹהִים, אִישׁ כְּשִׁבְרָה מַלְפָּנֵי פִרְעָה, האֱלֹהִים (נג) בִּשְׁעָה שִׁשְׁקֵעַן בִּים, ד"א אִישׁ האֱלֹהִים, (נד) אִדָּר יוֹנָתָן (נה) אִישָׁה יִקְיָמֵנוּ וְאִישָׁה יִפְיָרְנוּ (בְּמִדְבָּר ל' י"ד), אִישָׁה יִקְיָמֵנוּ וְיִהְיֶה בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה' וְגו' (שֵׁם י' ל"ה), וְאִישָׁה יִפְיָרְנוּ, וּבִנְחֻחָה יֹאמֶר שׁוּבָה ה' רַבְבוֹת אֱלֹפֵי יִשְׂרָאֵל (שֵׁם שֵׁם ל"ו), (נו) אִינִי זֶה מִכָּאן עַד שְׁתַּעֲשֶׂה הָאֱלֹפִים רַבְבוֹת .

(נז) אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִלְמַד שְׁכָל יִשְׂרָאֵל בְּרַךְ כְּאַחֵד, אַחַם נִצְבִּים הַיּוֹם כּוֹלֶכֶם וְגו' (דְּבָרִים כ"ט ט'), וְחֹזֵר וּפְרָטֵן אַחֵד אַחֵד בְּפָנֵי עֲצֻמּוֹ, וְחֹזֵר וְכֹלֵל כּוֹלֵם בְּבִרְכָּה אַחֵד, אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹךְ (שֵׁם ל"ג כ"ט), אִדָּר אֲבִין כָּל יָמָיו שֶׁל מֹשֶׁה הָיָה מִבְּקֵשׁ לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל, וְלֹא הָיָה מִנִּיתוֹ מֵלֹאךְ הַמּוֹת לְבָרֵכֵן, מֵה עָשָׂה נִמְלֹו וּכְפָתוֹ תַּחַת רַגְלָיו וּבִרְכָם לִפְנָיו, הִדָּד וּוָאֵת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בְּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ האֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ, (דְּבָרִים ל"ג א') לִפְנֵי מִי, (נח) לִפְנֵי זֶה שְׁהָיָה מוֹשֶׁלֶךְ תַּחַת רַגְלָיו, וְזֶה בְּרָכָה בְּרָכָם הַחֲשִׁיעָה אֶת עֵמֶךְ וּבִרַךְ אֶת נַחֲלָתְךָ וְרַעַם וְנִשְׁאָם עַד הָעוֹלָם (תְּהִלִּים כ"ח ט').

ד"א וּוָאֵת הַבְּרָכָה, (נט) ר' בְּרַכְיָה פֶתַח, רַבּוֹת בְּנוֹת עֲשׂוֹ חֵיל (מִשְׁלֵי ל"א כ"ט), הַרְבֵּה בְּרֻכּוֹת בְּרֻכּוֹ רֹאשׁוֹנִים כָּל אַחֵד וְאַחֵד בְּדוֹרוֹ, וְלֹא הָיְתָה בְּרֻכָּה מְעוּלָה בְּכוֹלֵם כְּבִרְכָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שְׁנֵא' וְאֵת עֲלִיתָ עַל כּוֹלָהָ (שֵׁם), זֶה בְּרֻכּוֹת שֶׁל מֹשֶׁה, בֹּא נַח לְעוֹלָם, וּבִירַךְ אֶת בְּנָיו, וְהָיָה מִתְּלֹקֶת בְּבִרְכָּתוֹ, שְׁבִירַךְ רֹאשֵׁד, וְקִילֵד אַחֵד, קִילֵד אַחֵד, שְׁנֵאמֶר וַיֹּאמֶר אֲרוּר כִּנְעַן (בְּרֵאשִׁית כ"ט כ"ה), וּבִירַךְ אַחֵד וַיֹּאמֶר בְּרֹךְ ה' אֱלֹהֵי שֵׁם (שֵׁם שֵׁם כ"ו), בֹּא יִצְחָק בְּרַךְ אֶת יַעֲקֹב, וְהָיְתָה בֵּה קִטְמָה, שְׁהָיָה עֲשׂוֹ מִתְּגַרְהָ בִיעֲקֹב עַל הַבְּרָכָה שִׁבְיָרְכּוֹ אֲבִיו, שְׁנֵא' וַיִּשְׁמָע עֲשׂוֹ אֶת יַעֲקֹב (בְּרֵאשִׁית כ"ז מ"א), בֹּא יַעֲקֹב אֲבִינוּ וּבִירַךְ אֶת הַשְּׁבָטִים, וְהָיְתָה קִטְמָה שְׁהָיְתָה אֶת רֹאשׁוֹן עַל מַעֲשֶׂה שְׁהָיָה בִּירוֹ, שְׁנֵאמֶר פָּחוּ כְּמִם וְגו' (שֵׁם מ"ט ד'), וּמִמִּי לְמִדּוֹ הָרֹאשׁוֹנִים שְׁבִירַכּוֹ כָּל אַחֵד וְאַחֵד בְּרֹאיוֹ, (ס) לֹא לְמִדּוֹ אֵלֶּא מִן הַקֶּבֶץ, שְׁבִשְׁעָה שְׁבֹא אֶרֶם הָרֹאשׁוֹן לְעוֹלָם בְּרֻכּוֹ הַקֶּבֶץ, שְׁנֵאמֶר זָכַר וְנִקְבָּה בְּרֹא אוֹתָם וַיִּבְרַךְ

הַעֲרוֹת וְתַקּוּנִים.

דְּנָרִי תוֹרָה לְדָנְרִי נְצוּחָה, וְזֶה שְׁמִים אֲחִיז' צִלְקוּת צִרְכָּה שֵׁם, דְּכַחֲצִי לֶכֶן יִתְכַּה, טִים הוּא, וְזִלְ כַּחֲצִי לֶכֶן יִתְכַּה, כִּי הוּא מֵאֲמֵר צִפְנִי עֲנֻמוֹ אֲשֶׁר הוּא אֲנִלְנוּ נְפִסְקִיתָא דְרָאָה הַפְּסִיקָא, אֲךְ צַעַל צִלְקוּת שִׁנָּה אֶת הַסֹּדֶר, וְהַקְדִּים הַמֵּאוּחֵר, (נא) אִישׁ צִשְׁעָה שְׁעָלָה כִּשְׁנֵי צִמְדָּר שְׁמִיטָה שֵׁם, וְצִלְקוּת צִרְכָּה רִמּוֹ תַּחְקִיבָא, וְתַנְחוּמָא צִרְכָּה, גַּם יֵשׁ עוֹד דְּרוּשִׁים אֲחֵרִים עַל זֶה תַּנְחוּמָא שֵׁם, וְצִשְׁמִיטָה, וְצִלְקוּת צִרְכָּה, וְתַהֲלִים רִמּוֹ תַּחְמִיבָא, וְהַכּוֹנֵה מִפְּרֹשׁ תַּנְחוּמָא שֵׁם גַּם צִמְדָּר דְּנָרִים רַבָּה פִּיבָא וְצִשְׁמִיטָה גַּם הַמְּלָכִים שְׁכָלֵם אֵשׁ נִקְרָא אִישׁ. (נב) וַיֵּרָא אֲחֵרֹן וְגו', דָּרָשׁ מִסִּפָּא דִּקְרָא וַיִּירָאֻ מִנְּגַשִּׁת אֱלִיָּהוּ. (נג) צִשְׁעָה שִׁשְׁקֵעַן צִים, כִּיִּם תַּנְחוּמָא, וְצִמְדָּר צִרְכָּה צִרְכָּה, אֲנָל צִשְׁמִיטָה צִשְׁעָה שְׁהִים עוֹמֵד לִפְנֵי פִרְעָה, שְׁלֹמֶר רָאָה תַּחֲתִיךְ אֱלֹהִים לַפִּרְעָה (שְׁמוֹת ז' א'), (נד) אִדָּר יוֹנָתָן, כִּכִּי כְּרֹמּוֹלִי אִדָּר יוֹחָן, (נה) אִישָׁה יִקְיָמֵנוּ, צִשְׁמִיטָה שֵׁם הַגִּירָסָא אִדָּר יְהוּדָה צִיר סִימּוֹן צִשְׁמִיטָה רִישׁ לִקִּישׁ, לְמַעַן נִקְרָא שְׁמוֹ אִישׁ הַלְלִים, מֵה הָאִישׁ אֵם מִנְּקָשׁ לְהַפֵּר נִדְרֵי אֲשֶׁתוֹ מִפֵּר וְלֹא מִנְּקָשׁ מִקִּישׁ, שְׁלֹמֶר אִישָׁה יִפְיָרְנוּ וְגו', כִּךְ כְּצִיכּוֹל מֹשֶׁה אֲמֹר לְהַקְדִּים קוּמָה ה' שׁוּבָה ה'. וְעִיִן צִמְדָּר שְׁמִיר פִּתְיָא, ד"ה וַיִּחַל מֹשֶׁה, אִדָּר צִרְכָּה כִּיִּם שְׁחִיר דְּדֹרֹ שֶׁל יִצְרָאֵל, וְכֵן עוֹד שֵׁם, לְפִיכָךְ נִקְרָא שְׁמוֹ אִישׁ הַלְלִים לְמַעַן שְׁחִיר דְּרֹ לְהַלְלִים, (נז) אִינִי זֶה מִכָּאן כִּיִּם לִיתָא צִמְדָּר שֵׁם, (נז) אֶת צִנִּי יִשְׂרָאֵל, מוֹנָא צִלְקוּת צִרְכָּה רִמּוֹ תַּחְקִיבָא צִשְׁמִיטָה, (נח) לִפְנֵי זֶה אֲשֶׁר מוֹשֶׁלֶךְ תַּחַת רַגְלָיו, כִּשְׁנֵי צִמְדָּר צִרְכָּה, (נט) ר' צִרְכָּה פֶתַח רִצּוֹת נְצוּת עֲשׂוֹ חֵיל כִּשְׁנֵי תַּנְחוּמָא רִישׁ צִרְכָּה, וּמוֹנָא צִלְקוּת צִרְכָּה רִמּוֹ תַּחְקִיבָא צִשְׁמִיטָה, וּכִכִּי כְּרֹמּוֹלִי נְמֹנָא לִפְנֵי זֶה מֵאֲמֵר גְּדוֹל, אֲשֶׁר יִשְׁנֵי גַם צִמְדָּר צִרְכָּה, וּמוֹנָא צִלְקוּת צִרְכָּה רִמּוֹ תַּחְקִיבָא, צִשְׁמִיטָה הַדְּנָרִים זֹטָא, וְתַחֲמִיל ר' צִרְכָּה פֶתַח רִצּוֹת נְצוּת עֲשׂוֹ חֵיל, קִרָּא זֶה מִדְּנָר צִמְשָׁה, שְׁתַּעֲלָה מִכָּל הַדְּנָרִים כִּיִּם. (ס) לֹא לְמִדּוֹ אֵלֶּא מִן הַקֶּבֶץ, תַּנְחוּמָא צִרְכָּה, וּמִנִּין לְמִדּוֹ הַנְּצוּת לְצִדָּק כָּל אִיִּם וְלִדְרוֹ

ויברך אותם (בראשית א' כ"ז), והיה העולם מתנהג בברכה, עד שבא דור המבול, ובטלו מהם אותה ברכה, שנאמר ויאמר ה' אמתה את האדם (שם ו' ז'), וכיון שיצא נח מן התיבה ראה הקב"ה שבטלה מהם אותה ברכה, מיד נגלה עליו וברכו, שנאמר ויברך אלהים את נח ואת בניו (שם ט' א') והיה העולם מתנהג באותה ברכה, עד שבא אברהם לעולם, והוסיף לו הקב"ה ברכה אחת, שנאמר ואעשך לגוי גדול וגו' (שם י"ב ב'), כיון שבא אברהם אמר הקב"ה מכאן ואילך אינו דרך כבוד לפני שאהיה אני זקוק לברך את בריותי, אלא הריני מוסר את הברכות לך, לכל מי שאתה מברכו, (סא) אני חותם עליה, וכי מאחר (סב) שנמסרו לו הברכות מפני מה לא בירך את יצחק, לפי שראה ביצחק שעשו יוצא ממנו, אמר אם אני קובע ברכה ביצחק, הרי עשו מתברך, ואמר (סג) אין לי אלא ימים שק מנין, למחר הרי הברכות חוזרות למקומן לבעליהן, (סד) למה ה' אברהם דומה לפני הקב"ה, לא בעל הבית שהיה לו כרם, ונתנו לארץ, והיה בו באותו כרם אילן של סם חיים, וה' (סה) מודלה על גב אילן של סם המות, אמר אם אני עורך בכרם זו, הרי זו אילן של סם המות מתגדל עמו, ואם איני עורך בכרם זו, הרי אילן של סם חיים מת, אלא אמר ארץ אני (סו) אנגלגל בכרם הו, שבעל הבית יודע בכרמו, אם עורך בו ואם לאו, אף כך אמר אברהם, אם אני קובע ברכה ביצחק, מיד עשו מתברך, ואם אין אני קובע בו ברכה, הרי יעקב ראוי לברכה, אלא אני אין לי אלא ימים של מנין, למחר הרי הברכות חוזרות לבעליהן, כיון שבא יעקב אבינו ע"ה וקבל (סז) חמש ברכות, שתיים מאביו ואחת של אברהם, ואחת של מלאך, ואחת של הקב"ה, שתיים מאביו, ויחרד יצחק חרדה וגו' גם ברוך יהיה (בראשית כ"ז ר"ג), (סח) א"ר אלעזר בן פרדל למה נודעו יצחק אבינו באותה שעה, מיום הדין, שבשעה שבא יצחק לברך את עשו, לא היה יודע שיצא לחרבות רעה, שהיה עשו בא, ושואל את אביו מים ומלח צריבין מעשר, או לאו, והיה יצחק אומר ומה מים ומלח הוא רוצה לעשר, שאר מעשרות על אחת כמה וכמה, וכיון שנתגלו לו מעשיו נודעו מים הדין, שנאמר ויחדר יצחק חרדה וגו' (שם), הרי אחת בירו של יעקב, שניה ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו וגו' (שם כ"ח א'), וברכה של אברהם, ויתן לך את ברכת

הערות ותקונים.

לדורו מן הקצ"ה, י"ל למדו מן הקצ"ה, (סא) ואני חותם עליה, נתחננוח צרכה הריני מוסר את הברכות לאברהם ולזרעו וכל מי שקונעין זו צרכה אני חותם על ידיהם (צכ"י כרמולי מסכים על יוס), שנאמר והיה צרכה ולצרכה מנצחין וגו' מה ולצרכה אמר הקצ"ה הריני מוסר את הברכות לכל מי שאתה מנצחין ואני חותם על ידך ע"כ, וכן תראה צ"ר פל"ט ח"ר צרכה כבר כתוב ולצרכה מה ח"ל והיה צרכה חלל אמר לו עד כאן הייתי זקוק לברך את עולמי מיוסן ואילך הרי הברכות מסורות לך למאן דהוי לך למנצח צריך ע"כ, ויהי נמדרש ש"ט מזמור א', ונמדרש צ"ר פ"א, וכן לזה המאמר כוון רש"י צרכה י"צ ז', (סב) שנמסרו, נתחננוח צטעות שאלמור, (סג) אין לי אלא ימים של מנין, פורש היום אני צכ"ן ויחדר צקבר, וכן איתא בהדיא נמדרש צ"ר פס"א, ונתחננוח חסר זה, וסיים ונמנע יעקב חסר, וכן עוד שם להלן, נמנע עשו מתנצח ויעקב מפסיד, (סד) למה היה אברהם דומה, עין צ"ר פס"א משל למנצח שהיו לו פרס, ונתחננוח פרש לך פ' ולצרכה, ונמדרש צ"ר פ"א ומדרש ש"ט מזמור א', (סה) מודלה מלשון מקרא ורעו דליותיו (ירמיה י"א ט"ז), וכן המדלה את הנפך, ועין ערוך ערך דלא, (סו) אנגלגל צרכה הזו, פה חסר עד שיצא צעל הכרס, ויעשה צרכו מה שרצה, כמו שהוא נתחננוח, וצ"ר פס"א חזר ואמר אני ארץ, עמיד אלא ארץוטי ומא' דהאני למאריה דפרדסא למיענד יעמיד ליה, (סז) חמש ברכות, עין צ"ר פל"ד ח"ר יודן חמש ברכות צרכי אלא, ע"ש צ"ח. (סח) אמר ר' אלעזר בן פרדל, נתחננוח הניסא ויחדר יצחק, למה ויחדר ח"ל צ"ן פדת שראה גיהסם פתוח לכניו צקש לומר חרור יהיה, חזר והוסיף צרכה, ואמר גם צרכו יהי הרי אחת ע"כ, ועין נמדרש צ"ר פס"ז נשעה שזכנס עשו אלא אצוי נכנס עמו גיהסם, ועין נתחננוח חולדות פסוק ויחדר יצחק

וזאת הברכה

ברכת אברהם וגו' (שם כ"ח ד'), וברכה מן המלאך, ויברך אותו שם (שם ל"ב ל'), וברכה של הקב"ה, וירא אלהים אל יעקב עוד וגו' ויברך אותו (שם ל"ה ט'), בא יעקב לברך את בניו השכמים, ובירכן תמש ברכות שהיו בידו, והוסיף להם (ס"ט) ברכה ששית, וזאת הברכה, הברכה זו תוספות על חברכות כולם, וכשבא בלעם הרשע לברך את ישראל, (ע) היו ראוי לברכן שבע ברכות כנגד שבע מובחות, ולא בירכן אלא שלש, שנאמר והנה ברכת ברכך זה שלש פעמים (במדרב כ"ד י'), א"ל הקב"ה רשע עינך צרה בברכתן של ישראל, אף אני איני מספיק על ירך שתשלים בברכותיך על ישראל, יבא משה שעניו יפה, ויברך את ישראל, ועליו אמר שלמה טוב עין הוא יבורך (משלי כ"ב ט'), אל תקרי יבורך, אלא יברך, זה משה רבינו שעניו יפה בברכתן של ישראל ובירכן ארבע ברכות, ואלו הן, וירא משה את כל המלאכה וגו' ויברך אותם משה (שמות ל"ט ט'), ויבא משה ואהרן אל אהל ויצאו ויברכו וגו' (ויקרא ט' כ"ג), ה' אלהי אבותכם יוסף עליכם ככם אלה פעמים ויברך אתכם (דברים א' י"א), והיון וזאת הברכה, לכך נאמר רבות בנות עשו חיל וגו':

(עא) אשר בירך משה, משה נאה לברך את ישראל, שהיה נותן נפשו עליהם בכל שעה, איש האלהים (דברים ל"ג א'), (עב) אמר ריש לקיש אילמלא כתוב אי אפשר לאומרו, כשם שגזר אדם על אשתו ועושה, כך הקב"ה (עג) נזר על משה ועושה:

את בני ישראל (שם), (עד) זכותן של ישראל גרמה לו: (עה) לפני מורחו (שם), (עו) וכי תעלה על דעתך שלאחר מיתתו בירך משה את ישראל, אלא מהו לפני מותו, לפני מלאך המות, שבשעה שאמר לו הקב"ה למשה ומות בחר וגו' (דברים ל"ב ג') היה מלאך המות סבור בדעתו שכבר נתנה לי רשות על משה, בא ועמד למעלה ממנו, א"ל משה כבר הבטיחני הקב"ה שלא ימסרני בידך, והיה מברך את ישראל אותה שעה בפני מלאך המות, (עז) שנא' לפני מותו (שם ל"ג א').

(עח) ויאמר ה' מסיני בא וגו' (שם שם ב'), מלמד שהחזיר הקב"ה על כל האמוות לקבל את התורה, ולא קבלוה, וה"ד יודוך ה' כל מלכי הארץ

הערות ותקונים.

יחזק חרדה, (ס"ט) נרכה גשית חזת הנרכה, פה נשמעו אלה הדברים וכו' נרכה גשית שנאמר כל אלה שצטי ישראל וגו', וינרך אותם איש איש כנרכתו נרך אותם, (נרשגית מ"ט כ"י) נא משה לנרך את ישראל, והוסיף להם נרכה גשית, חזת הנרכה, ונאמר לנכון כ"י כרמולי, ונתחומא, וילקוט נרכה סוף רמז מתקין, (ע) היה ראוי לנרך שבע ברכות, עין לעיל הערה י"ח, (עא) אשר נירך משה, נשנה נתחומא נרכה שם, (עב) אמר ריש לקיש, נשנה נתחומא שם, ומוצא בילקוט נרכה רמז מתקין נאמנע ד"ה איש האלהים, נשם הפסיקתא, (עג) נזר על משה ועושה, כ"ה נס נתחומא שם, וז"ל משה נזר עליו, כמו שהוא בילקוט נרכה רמז מתקין, ויותר נכון לגרוס כך משה נזר והקנ"ה מקיימו, כמו שדרשו חז"ל על דיוק מושל צירפת אלהים דיוק נזר והקנ"ה מקיים, ואולי הוא לישא מנעיל כלפי הקנ"ה, והכוונה הוא להיסק, (עד) זכותו של ישראל כו', נשנה ג"כ נתחומא שם, והדברים סתומים. ולדעתי ט"ס י' כאן ונתחומא וכו' ד"ה איש האלהים זכותו של ישראל גרמה לו, ר"ל זכותו של ישראל גרמה לו שנקרא איש אלהים, שהרי לא נקרא איש האלהים עד שנרכך, כמנזר לעיל דרש פסקא זו. (עה) לפני מותו כו', נשנה נתחומא נרכה שם. (עו) וכי תעלה על דעתך כו', אלא מהו לפני מותו לפני מלאך המות, בספרי נרכה אח"כ כך, לפני מותו וכי תעלה על דעתך שלאחר מיתת ה' משה מנרך את ישראל, אלא מהו חז"ל לפני מותו, סיוע לזיתתו כו', (עז) שנאמר לפני מותו, כ"י כרמולי מנא אחר זה מאמר ארך וישנו ג"כ נתחומא נרכה, והנדרים רנה נרכה. א"ר לוי הלך מלאך המות אצל משה וא"ל הקנ"ה שלחני אתה מסתלק מן העולם כו' עד ולא קם נביא עוד בישראל כמשה ונמדרש רנה שם, הוא נשם ר' מאיר, (עח) ויאמר ה' מסיני בא מלמד כו', נתחומא נוספו דברים

הארץ כי שמעו אמרי פיד (תהלים קל"ח ד') שמא שמעו ורצו לקבל התורה, עד שבא מיכה המורשתי ופירשה, ועשיתי באף ובחימה נקם את הגוים אשר לא שמעו (מיכה ח' י"ד), הא למדת ששמעו ולא קבלו, בא דוד ונתן עליו הוראה, (עט) אתה הוא האלהים עשה פלא הודעת בעמים עורך (תהלים ע"ז ט"ו). אמר דוד לפני הקב"ה פלאים שעשית בעולמך שהודעת את תורתך לכל האומות העולם, שאין עורך האמור כאן אלא תורה, (פ) שנא' ה' עוז לעמו יתן (שם כ"ט י"א), א"ר אברו גלוי וידוע לפני מי שאמר וזיה העולם, שאין אומות העולם מקבלין את התורה, מפני מה יצא יריהן, שכך הוא מרותיו של הקב"ה, אינו מעניש עד שיצא ידי בריותיו, ואח"כ הוא מורדן מן העולם, לפי שאין הקב"ה בא (פא) בטרונא עם בריותיו, ד"א מפני מה יצא יריהן, מפני זכות אבות.

(פב) ואח"כ מרבבות קודש (דברים ל"ג ב'), מלמד שחבק"ה ניכר בתוך צבא שלו, בא וראה שלא כמדת הקב"ה מרת בשר ודם, (פג) מרת בשר ודם יש בתוך פמליא שלו, בני אדם נאים ממנו, וגבורים ממנו, (פד) וגו' ממנו, וארוכים ממנו, (פה) אבל הקב"ה (פו) אות הוא בכל הרבבות שלו, (פז) מי כמוך וגו' (שמות ט"ו י"א).

(פח) מימינו אש דת למו (דברים שם), מלמד שלא ניתנה תורה אלא בימין אש דת, התורה נקראת אש דת. א"ר יוחנן כל מי שבא לעסוק בתורה יראה בעצמו (פט) כאלו עומד באש, לכך נאמר מימינו אש דת למו. (צ) אף חובב עמים (שם שם ג'), אמר משה לפני הקב"ה רבותו של עולם, שני עולין אתה מטיל על בניך, עול תורה ועול שעבוד מלכיות, א"ל הקב"ה כל קדושי בידך (שם), (צא) כד מי שאינו עוסק בתורה בידך מסור. ודם תבו לרגלך (שם), (צב) אותם המכתתין רגליהם ויושבין ועוסקים בתורה אני פורק מהם

הערות ותקונים.

זוה ועין ספרי זרקה צ"ה הזה, ועין ע"ז ז' ע"ז, ח"ר יוחנן מלמד כ"ו. (עט) אתה הוא האלהים עשה פלא, נחקקא נאמר אתה האל עשה פלא, (פ) שנא' ה' עוז לעמו יתן, עין מדרש שז"ט סוף מזמור כ"ח, (פא) צטרוניא, זכ"י כרמולי. צמור על בריותיו, וצ"ע ג' ע"א פירש"י המלה הזאת צלילה. עין פסקא הסודש הערה קע"ז, ואתה מרבנות קודש כ"ו. צתנחומא זרקה צ"ה צ"ה שני. (פג) מידת צ"ה נכנס צספרי זרקה, ועין לעיל פסקא צתנחומא השלישי, חלק צ"ו יוצא לקמפון. (פד) וגו' פירש קצר כי תרגום קצר ימים (איזו י"ד ח'), גן ימין, וצספרי הנוסחא קוונים. וכן לעיל פסקא החדש השלישי נאמר קוונים, וע"ש הערה ק"ה, (פה) חלל הקצ"ה. לעיל פסקא החדש השלישי הנוסחא, חלל הקצ"ה אינו כן, צעשה צנא לסיני נטל עמו מלאכי השרת הנלץ והמשונחץ שהיה צניחא, ח"ר יהודה ז"ר סימון מה כתוב הופיע מהר פלדן ואתה מרבנות קודש, אות הוא צתן רבנות קודש צעשה צנא לסיני, (פו) אות הוא צכל הרבנות, וכן צתנחומא ט"ז ע"א, ואתה מרבנות קודש אות הוא צרנצ"ה שג' וכן צספרי זרקה, ואתה מרבנות קודש, אות הוא צתן רבנות קודש, (פז) מי כמוך צללים, צתנחומא מונא גס המקרא חין כמוך צללים ה' (תהלים פ"ו ח'), (פח) מיימינו אש דת כ"ו, נכנס צתנחומא שם, ומונא צילקוט זרקה רמז חתק"ל צסם הפסיקתא, (פב) כללו עומד צלש, צילקוט סיים תורה שנתן הקצ"ה למשה נתנו לו אש צלנא חרותה צלש שחורה חצונה מלש ונתנוה מלש, שנאמר מיימינו אש דת למו ע"כ, ולקח זה מוהדר חזית ס"פ ראשו צסם פז, ומקורו צירושלני שקלים פ"ו ה"א, ועין צספרי פ"ז אש דת למו, מניד צכחצו שצרי תורה נחשלו לצא כ"ו (צ) אף חובב עמים, נכנס צתנחומא שם, (צא) כל מי שאינו עוסק צתורה צידך מסור, צתנחומא הגירסא כל קדושי צידך כל העוסק צתורה צידך משעבוד, ולפי הגירסא שלפנינו צ"ל כל מי שאינו עוסק צתורה צידך מסור, וכל מי שעוסק צתורה צידך מסור, והכונה כמו שצינו צלנא פ"ג מ"ה, כל המקבל עליו עול תורה, מעצירין ממונו עול ומלכות, (צב) אותם המכתתין, צתנחומא שם, ח"ר ר' יוסף אלו ת"ח שעוסקין צתורה, ומכתתין את רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה

וזאת הברכה

מהם עול מלכות. ד"א והם תוכו לרגליך, אע"פ שהן לוקין בהליכתן אינם זויים ממשכנותיך, (צג) אלא ישא מברכותיך (שם).

(צד) תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב (שם שם ד'), מזו מורשה קהלת יעקב, כל העוסק בתורה, וזכה לנחלת יעקב, שנא' או תתענג על ה' וגו' והאכלתו נחלת יעקב אביך (ישעיה נ"ח י"ד).

א"ר יוחנן קטן וגדול שם הוא וגו' (איוב ג' י"ט), על שעת המיתה הכתוב מברך, שאפי' היה חכם וגבור ועשיר אין יכול להציל את עצמו משעת המיתה, שנא' אין אדם שליט ברוח וגו' ואין שלטון ביום המות (קהלת ח' ח'), קטן זה דוד המלך ע"ה שנקרא קטן, שנא' ודוד הוא הקטן (ש"א י"ז מ"ו), גדול זה משה שנא' גם האיש משה גדול מאד וגו' (שמות י"א ג'), ועבר חפשי מאדונו (איוב שם). אלו ישראל, שכיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות.

(צה) עישר מיתות כתובות על משה, ואלו הן הן קרבו יומך למות (דברים ל"א י"ד), וכתוב בדר' (שם ל"ב ג'), כי אנכי מת (שם ד' כ"ב), ואף כי אחרי מותי (שם ל"א כ"ז), כי ידעתי אחרי מותי (שם ל"א כ"ט), לפני מותו, (שם ל"ג א'), וימת שם (שם ל"ד ה'), ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו (שם שם ז'), ויהי אחרי מות משה (שם א' א'), משה עברי מת (שם שם ב'), א"ל הקב"ה למשה, משה אתה עליה אותי על כל באי העולם, ועשית אותי רשיבה בעולמי, אף אני הרי אני מעלה אותך על כל באי עולם, ואני מודיע שמך בעולמי כדי שלא יהא כמותך בעולם הזה ולעולם הבא אני מעלה אותך על כל הצדיקים כולם, (צז) וחמשים וחמשי נהרי אפרסמון אני מנחילך יותר מהם, שנא' להנחיל אחבי יש (משלי ח' כ"א), א' אברהם, ה' יצחק, כ' יעקב, י' משה, ומנין שאל"ף של אברהם הוא, שנא' זרע אברהם אהבי (ישעי' מ"א ח'), בזכות אברהם ברא הקב"ה את עולמו, שנא' (צח) בהבאם (שם ב' ד'), באברהם ומנין שה"א של יצחק (צט) שנא' והנה יצחק מצחק (בראשית כ"ז ח') בזכות יצחק שהקריב עצמו על גבי המזבח עתיד הקב"ה להחיות מתים שנא' (ק) לשמוע אנקת אסיר (תהלים ק"ב נ"א), (קא) ומנין שב' של יעקב שנא' בית יעקב לכו ונלכה באור ה' (ישעיה ב' ה'), וכשם שבי"ח משמש כל אותה התיבה, כן יעקב כל בית ישראל שנא' מה טובו אהליך יעקב וגו' (במדבר כ"ד ו'), ומנין שיו"ד של משה הוא שנא' (קב) וירי משה כבדים (שמות י"ז י"ב), וכשם שיו"ד משמש כל אותה התיבה, כך משה משמש כל התורה כולה שנא' זכרו תורת משה עבדי (מלאכי ג')

הערות ותקונים.

תורה, והוספה הזאת, לקוחה מגמרא ז"צ ח' ע"א. (צג) חלל יסא מדברותיך, נתחננוח נוסף שכן מרובה שנואלין ונותנין נמלחמתה של תורה. (צד) תורה צוה לנו משה כו', נתחננוח שם, ומונח צילקוט נרכה סוף רמז תתקנ"ז בשם הפסיקתא, (צה) עשר מיתות, נשנה במדרש דבר נרכה ומונח צילקוט וילך בשם מדרש פטירת משה, נחלומר הן קרנו וימד, ועיין במדרש פטירת משה שם, שסיים מלמד שעשרה פעמים נגזרה עליו גזירה שלא ליכנס לא"י ועדין לא נחתם גז"ד הקשה, עד שנגלה עליו צ"ד הגדול כו', וזהו תנין דברי הקלירי צפוי איוון אדירי כל חפץ, יען אשר נוקש נעשר, נחתנו נו מיתות עשר, ועיין צפ"י הרו"ס, (צז) חל"ל הקצ"ה, במדרש פטירת משה, הוא נענין אחר. (צז) וז"ל נהרי אפרסמון, עיין נתחננוח נראשית מעשה צ"ד אזהרה כשהיה מסתלק מן העולם, הראה לו הקצ"ה שלש עשרה נהרי אפרסמון ועיין תענית כ"ה ע"א, (צח) בהנצח, נאצרה, וכן תראה שדורש כן במדרש צ"ר פ"ז, אר"י בן קרחא, בהנצח, נאצרה, נזמות של אצרה, (צט) שנא' והנה יצחק, דרש מלת והנה כתרנומו והא' ור"ל כמו את ה"א כמו שדורש יד ימשה, על מנין שיו"ד של משה, (ק) לשמוע "לנקת אסיר, דרש מלת אסיר על יצחק, שנעקד על גבי המזבח וחסר סיפא דקרא, לפתח בני תמותה, ויש להציף עוד ראייה מהכתוב נחל לפנך לנקת אסיר כגדול זרועך הותר בני תמותה (תהלים ע"ט י"א), (קא) ומנין שב' של יעקב, ר"ל אות צ"ח ממלת אהני, (קב) וירי משה, דרש מלת וירי כמו וייד, (קג) אמר משה להקצ"ה, פה חסר הן

ג' כ"ב). ד"א אל תקרי יו"ד אלא יד, שידו קיבל את התורה ועשרת הדברות, שנא' מימינו אש דת למו (דברים ל"ג ב'). (קג) אמר משה להקב"ה, קלסתיך בתוך ששים רבוא של בני אדם מקדשי שמך, ואמרת הן לה' אלהיך השמים וגו' (דברים י' י"ד), ובאותה לשון אתה קצבת עלי מיתה. א"ל (קד) כשם שקלסתי כך מקלסין אותך לעתיד לבא, בתוך חמשים ותמש רבוא צדיקים גמורים, (קה) שכן הן בגמטריא:

חסלת פסקא וזאת הברכה,
וסליקא לה פסיקחא דרב כהנא.

הערות ותקונים.

הן קרנו יו"ד לוח, ח"ר איינו אמר משה כ"ו כמו שהולך נמדרש דברים פ' נרכה, ונמדרש פטירת משה, (קד) כשם שקלסתי, נמדרש פטירת משה נוספו פה דברים רבים, ועיין נמדרש דברים רבה שם, (קה) הן צנינוטריא, ר"ל מלת הן מספרה חמשים וחמש.

נשלמו ההערות והתקונים, ולכי ושפתי ירגנו אל אל חי
אשר עזרני כרהמיו להוציא תעלומה אור, דברי התנאים
והאמוראים אשר היו ספונים ונעלמים עד כה, ולהשלים
המלאכה עד כה.

